

MIESZKALNICTWO CHRONIONE – ANALIZA POTRZEB NA MAZOWSZU

prof. Mirosław Grewiński, dr Joanna Lizut,
dr Krzysztof Chaczko, dr Ewelina Zdebska, Paweł Rabiej

2021

MIESZKALNICTWO CHRONIONE

– ANALIZA POTRZEB NA MAZOWSZU

Spis treści

1. Cele analizy i badań mieszkalnictwa chronionego na Mazowszu	3
2. Główne wnioski i rekomendacje dla władz regionu	5
3. Mieszkania chronione w systemie pomocy społecznej	11
4. Mieszkania chronione w Polsce – główne wyzwania	15
5. Mieszkalnictwo chronione na Mazowszu – obraz sytuacji	22
6. Mieszkalnictwo chronione na Mazowszu – ocena potrzeb	26
7. Wnioski z badania FGI dotyczącego oceny potrzeb mieszkań chronionych	33
8. Wnioski z badania ankietowego pracowników pomocy społecznej	40
9. Nota metodologiczna	45
10. Źródła danych	46

Koncepcja i realizacja

Zespół badawczy:

dr hab. prof. UK Mirosław Grewiński

dr Joanna Lizut

dr Krzysztof Chaczko

dr Ewelina Zdebska

Paweł Rabiej

Analiza powstała na zlecenie
Mazowieckiego Centrum Pomocy Społecznej

Warszawa 2021

1. Cele analizy i badań mieszkalnictwa chronionego na Mazowszu

- Mieszkanie jest podstawową ludzką potrzebą. Zaspokaja potrzeby schronienia, bezpieczeństwa i identyfikacji. Zapewnia możliwość spełniania potrzeb biologicznych, psychicznych i społecznych. Pełni również szerszą rolę: decyduje o trwałości rodziny, wymierzę kultury, modelu życia. Potrzeba posiadania bezpiecznego schronienia, „dachu nad głową”, ma powszechny wymiar i jest kluczowa dla człowieka na każdym etapie jego życia. Jest także szczególnie istotną potrzebą w przypadku osób, które znalazły się w trudnej sytuacji życiowej i wymagają wsparcia w tym przełomowym momencie.
- Mieszkalnictwo chronione (treningowe i wspierające) jest obecnie stosunkowo mało rozpowszechnionym w Polsce instrumentem wsparcia potrzeb społecznych mieszkańców. Zainteresowanie nim jednak rośnie, wraz ze wzrostem zainteresowania bardziej efektywnymi usługami społecznymi, realizowanymi w społeczności lokalnej beneficjentów.
- **Celem tej analizy jest nakreślenie perspektyw wykorzystania mieszkań chronionych w województwie mazowieckim jako narzędzia wsparcia potrzeb wrażliwych grup społecznych oraz próba oszacowania zapotrzebowania na to świadczenie społeczne w powiatach regionu.**

Diagnoza społeczna opracowana na potrzeby „Strategii Społecznej Mazowsza na lata 2021-2030” oraz inne dokumenty strategiczne dotyczące polityki społecznej na Mazowszu wskazują na trendy społeczne, które będą wymagały w najbliższych latach reakcji władz na poziomie krajowym, regionalnym i lokalnym. Należą do nich głównie trendy demograficzne i społeczne, których efektem będzie m.in. starzenie się populacji Mazowsza oraz pogarszanie się stanu zdrowia (w tym psychicznego). Przewlekłe choroby stały się najczęstszą przyczyną pomocy społecznej w regionie. Konsekwencją tych trendów będą większe potrzeby mieszkańców związane z usługami opiekuńczymi.

Mieszkania chronione, a także mieszkania wspomagane mogą być w tym kontekście istotnym sposobem wsparcia potrzeb mieszkańców. Z jednej strony pozwalają one wielu osobom na powrót do samodzielnego funkcjonowania społecznego, z drugiej – umożliwiają rozwijanie opieki środowiskowej i stają się alternatywą dla opieki całodobowej w instytucjach pomocy społecznej.

- **Szczegółowe cele projektu to:**
 - Analiza wykorzystania mieszkań chronionych na Mazowszu w kontekście zasobów i potrzeb pomocy społecznej – opis stanu obecnego.
 - Identyfikacja potrzeb mieszkańców, które mogą być lepiej zaspokojone dzięki wprowadzeniu na większą skalę mieszkań chronionych i wspomaganych.
 - Oszacowanie potencjalnego zapotrzebowania na mieszkania chronione na Mazowszu (ze wskazaniem kluczowych grup odbiorców).

- Zbadanie opinii powiatowych i gminnych pracowników instytucji pomocy społecznej, dotyczących zapotrzebowania na mieszkania chronione – ocena obrazu potrzeb w zakresie mieszkalnictwa chronionego z perspektywy „pierwszej linii” wsparcia.
 - Zbadanie opinii pracowników zajmujących się bezpośrednio pracą społeczną w regionie, dotyczących potrzeb w zakresie mieszkań chronionych oraz towarzyszących im usług środowiskowych.
 - Zbadanie nastawienia pracowników instytucji pomocy społecznej w regionie do deinstytucjonalizacji i mieszkań chronionych.
- Przedstawione opracowanie oraz przeprowadzone badania analizują mieszkania chronione na Mazowszu na podstawie danych oraz diagnozy społecznej regionu, przede wszystkim w zakresie posiadanych obecnie zasobów (liczba prowadzonych mieszkań), zdefiniowanych potrzeb społecznych (przegląd grup społecznych – potencjalnych adresatów) oraz trendów społecznych (nasilanie się zjawisk zwiększających potrzeby w zakresie mieszkalnictwa chronionego, np. chorób psychicznych czy pogarszania się stanu zdrowia populacji).

Na potrzeby analizy zostały przeprowadzone trzy badania: dwanaście zogniskowanych wywiadów grupowych metodą FDI oraz badanie jakościowe metodą CAWI. Wzięło w nich udział ponad 250 pracowników powiatowych i gminnych ośrodków pomocy społecznej. Oba badania wskazały na dużą potrzebę wykorzystania mieszkań chronionych w systemie wsparcia społecznego w regionie.

Zagadnienie mieszkalnictwa chronionego na Mazowszu wymaga dalszych, pogłębionych analiz, zwłaszcza w zakresie sposobu i efektywności wykorzystania mieszkań chronionych obecnie, kosztów ich tworzenia i utrzymania oraz dostępności usług wsparcia jakie mają być w nich świadczone. Przedstawione w tej analizie wnioski i rekomendacje z badań mogą być punktem wyjścia do dalszych analiz, planowania Modelu Mieszkalnictwa Chronionego na Mazowszu oraz prac nad strategią deinstytucjonalizacji w Województwie Mazowieckim.

„Nazwa >>mieszkanie chronione<< jest pozytywna, od razu komunikuje o co chodzi. Chronione – czyli dla osób, które wymagają ochrony, wsparcia na jakiś czas. Pozwalające na przygotowanie wspieranej osobę do samodzielnego życia, do powrotu do samodzielności”.
Uczestniczka badania FGI

2. Główne wnioski i rekomendacje dla władz regionu

WNIOSKI Z ANALIZ I BADAŃ

Mazowsze dysponuje w porównaniu z resztą kraju małą liczbą mieszkań chronionych, niewielkie jest również spektrum wspieranych osób. Analiza i badania wskazują, że instrument ten może być skutecznie wykorzystywany znacznie szerzej w usamodzielnianiu i opiece (m.in. ofiary przemocy w rodzinie, osoby niesamodzielne, w sytuacji kryzysu psychicznego). Pracownicy socjalni powiatów i gmin Mazowska wskazują na potrzebę zwiększania i rozszerzania tej formy wsparcia.

1. Mieszkanie chronione nie jest rozpowszechnionym w Polsce świadczeniem społecznym. Według danych MRiPS, w kraju funkcjonuje obecnie 1348 mieszkań chronionych z 4098 miejscami (2020). **Na Mazowszu prowadzone jest 68 mieszkań chronionych z 268 miejscami (2020).** Liczący 14,5 proc. ludności kraju region posiada zatem 6,5 proc. zasobu mieszkań chronionych w kraju.
2. Z analiz mieszkalnictwa chronionego wynika, że główne bariery rozwoju mieszkalnictwa chronionego to brak zasobów lokalowych w gminach, wysokie koszty adaptacji, kłopoty z zapewnieniem adekwatnych usług towarzyszących oraz stosunkowo niewielkie doświadczenie instytucji społecznych z tą formą wsparcia.

268

TYLKO MIEJSC W MIESZKANIACH CHRONIONYCH
ISTNIEJE W WOJEWÓDZTWIE MAZOWIECKIM.
MAZOWSZE MA 68 MIESZKAŃ CHRONIONYCH.

3. Z mieszkań chronionych korzysta niewielkie spektrum osób potrzebujących. **Aż 25 proc. mieszkań przeznaczonych jest wyłącznie dla wychowanków pieczy zastępczej i placówek opiekuńczo – wychowawczych.** Z pozostałych miejsc korzystają m.in. matki z dziećmi, osoby opuszczające zakłady karne, osoby w kryzysie bezdomności. Działają również mieszkania chronione wspierane, dla osób w kryzysie psychicznym i z niepełnosprawnościami. Mieszkań jest jednak mało, a dostęp do nich dodatkowo utrudnia ich profilowanie (dedykowanie mieszkań wyłącznie do jednej grupy osób).
4. **W 31 na 42 powiatów na Mazowszu nie ma w ogóle mieszkań chronionych, a zatem również doświadczenia w zarządzaniu nimi.** Z drugiej strony, wiele gmin i powiatów zdobywa doświadczenia związane z wprowadzeniem i rozwijaniem mieszkań chronionych, dostrzegając w nich atrakcyjne narzędzie czasowego wspierania osób, które mają potencjał usamodzielnienia lub jako alternatywę dla pobytu w DPS-ach. Wiedza o tym instrumencie jest zatem niejednorodna i rozproszona, zarówno wśród pracowników służb społecznych, jak i mieszkańców.

5. „Diagnoza społeczna Mazowsza” opracowana na potrzeby „Strategii Polityki Społecznej Województwa Mazowieckiego na lata 2021 – 2030” wskazuje, że **zapotrzebowanie na wsparcie społeczne w niektórych obszarach w najbliższej dekadzie wzrośnie**. Skutkiem trendów demograficznych i społecznych będzie wzrost liczby osób niesamodzielných, wymagających wsparcia ze względu na wiek, niską sprawność lub stan zdrowia. Pojawiają się także nowe grupy osób potrzebujących, dla których mieszkania chronione wspierane mogą być najlepszą formą wsparcia.
6. Na potrzebę zwiększania liczby mieszkań chronionych oraz wspomaganych wskazują również raporty i analizy prowadzone w różnych miastach i regionach (m.in. Małopolska, Warszawa, Śląsk, Szczecin). Podkreślają one konieczność sięgania po tę formę wsparcia środowiskowego jako **efektywniejszą i tańszą od wsparcia instytucjonalnego**.

25%

TAKI ODSETEK MIESZKAŃ CHRONIONYCH NA MAZOWSZU DEDYKOWANY JEST WYŁĄCZNIE WYCHOWANKOM PIECZY ZASTĘPCZEJ I PLACÓWEK OPIEKUŃCZO - WYCHOWAWCZYCH.

7. Mimo że koszt stworzenia mieszkania chronionego i wyposażenia go jest dość wysoki, szacowany w różnych badaniach **koszt utrzymania mieszkańca jest kilkakrotnie (nawet 3-4 krotnie) niższy od kosztu pobytu w DPS lub innej placówce całodobowej**. Jak wskazują badania modelowe na zlecenie Ministerstwa Zdrowia, miesięczny koszt opieki nad osobą w mieszkaniu chronionym jest o 30-70 proc. niższy od kosztów opieki w DPS, w zależności od przyjętego zakresu usług i formy organizacyjnej mieszkania. Wymiar finansowy mieszkalnictwa chronionego na Mazowszu wymaga dalszych, pogłębionych analiz, ale przeprowadzone badania FDI i opinie pracowników służb społecznych w regionie potwierdzają te proporcje.
8. Pracownicy ośrodków pomocy społecznej wskazali w badaniu potrzebę rozwijania mieszkań chronionych jako elementu systemu wsparcia mieszkańców. **Jedynie 8,7 proc. osób nie dostrzega takiej potrzeby w swojej gminie / powiecie**. Wydaje się jednak, że ogólna wiedza pracowników pomocy społecznej na Mazowszu na temat tego instrumentu powinna być pogłębiona, gdyż wielu respondentów badania ankietowego nie miało zdania lub opinii na związane z mieszkalnictwem chronionym zagadnienia (nawet 20-25 proc. w niektórych pytaniach).
9. Pracownicy społeczni „pierwszej linii” wskazali w badaniu FDI na kilka grup, które ich zdaniem najbardziej potrzebowałyby wsparcia w postaci mieszkań chronionych. Są to m.in. **ofiary przemocy i konfliktu w rodzinie (35,9 proc.) osoby opuszczające rodziny zastępcze (26,8 proc.), osoby z zaburzeniami psychicznymi (27,3 proc.), osoby**

niesamodzielne (22,1 proc.), starsze (16,9 proc.), z niepełnosprawnościami fizycznymi (16,9 proc.) i samotne (11,7 proc.).

10. Analiza osób objętych obecnie pomocą społeczną w regionie wraz z analizą trendów społecznych w regionie wskazały, że z mieszkania chronionego treningowego mogłoby skorzystać znacznie więcej niż korzysta obecnie. W szczególności, mieszkania te na Mazowszu **powinny być szerzej dostępne dla osób w sytuacjach kryzysowych lub pokryzysowych** (załamanie psychiczne, doświadczanie przemocy w rodzinie, bezdomność, inne sytuacje życiowe), wszędzie gdzie istnieje możliwość szybkiej readaptacji społecznej i usamodzielnienia.
11. Z kolei mieszkania chronione wspierane należy postrzegać jako **narzędzie przedłużające samodzielne funkcjonowanie w środowisku, alternatywę dla całodobowych jednostek pomocy społecznej**. Poza osobami z zaburzeniami psychicznymi, na Mazowszu z mieszkań chronionych powinno korzystać więcej osób z niepełnosprawnościami, osoby przewlekle chore (przy czym dotyczy to różnych chorób, np. otępiennych), osoby starsze i niesamodzielne.
12. Zestawienie grup osób wymagających potencjalnie wsparcia, które mogłyby skorzystać z mieszkania socjalnego wskazuje, że tylko w grupie osób opuszczających pieczę zastępczą, zakłady karne, w kryzysie bezdomności, doświadczających przemocy domowej lub wymagających pomocy z powodu sytuacji kryzysowej jest na Mazowszu **co najmniej 30 tys. osób**. Znacznie szersza jest grupa osób w podeszłym wieku, przewlekle chorych, niepełnosprawnych i z zaburzeniami psychicznymi, w której również mogą pojawiać się potrzeby w zakresie mieszkalnictwa chronionego lub wspomaganego – **liczy ona ponad 1 mln mieszkańców**.

30
TYS.

CO NAJMNIEJ TYLE OSÓB ZNAJDUJE SIĘ NA MAZOWSZU
W KILKU GRUPACH, KTÓRYM ZGODNIE Z USTAWĄ
NALEŻAŁOBY ZAPEWNIĆ MIESZKANIE CHRONIONE
(PIECZA ZASTĘPCZA, BEZDOMNOŚĆ, OFIARY
PRZEMOCY W RODZINIE).

13. Uczestnicy badań focusowych wskazali, że w ich gminach / powiatach potrzebne jest obecnie kilkanaście lub kilkadziesiąt mieszkań chronionych więcej niż obecnie. Zapotrzebowanie na mieszkania chronione na Mazowszu można zatem wstępnie oszacować na co najmniej 1-1,5 tysiąca miejsc. Nawet wówczas jednak mieszkanie chronione pozostanie świadczeniem o niewielkiej dostępności.
14. Dokładne oszacowanie potrzeb w poszczególnych gminach i powiatach jest możliwe na poziomie tych jednostek. Na Mazowszu istnieją znaczne różnice co do występowania problemów społecznych pomiędzy poszczególnymi powiatami. Mieszkania chronione treningowe i wspierane służą rozwiązywaniu konkretnych

potrzeb mieszkańców. Decyzje o ich tworzeniu powinny być zatem podejmowane po szczegółowej analizie otoczenia społecznego powiatu czy gminy, ocenie zasobów oraz ocenie wpływu tego narzędzia na lokalną społeczność.

15. Zarazem badanie wskazało na bariery korzystania z mieszkań chronionych w postaci **ograniczonej elastyczności tej formy wsparcia** (np. ustawowy wymóg by w mieszkaniach takich mieszkało co najmniej 3 osoby). Z badań FDI wynika, że może to stanowić problem dla osób, które potrzebują wsparcia, ale w sytuacji kryzysowej potrzebują również intymności i samodzielności. Dlatego **mieszkanie chronione, z założenia tymczasowe, trzeba postrzegać jako element szerszego ekosystemu wsparcia, obejmujący również mieszkania wspomagane (gdzie elastyczność jest znacznie większa) oraz mieszkania socjalne i komunalne.**

REKOMENDACJE DLA WŁADZ REGIONU

Biorąc pod uwagę duże potrzeby społeczne oraz przydatność mieszkań chronionych w procesie usamodzielniania mieszkańców i wsparcia środowiskowego, władze Mazowsza powinny zwiększyć dostęp do tego świadczenia, tworząc wieloletni strategiczny program rozwoju mieszkań chronionych. Program ten powinien być elementem strategii deinstytucjonalizacji i optymalizacji form wspierania mieszkańców.

1. Funkcjonowanie na terenie województwa mazowieckiego tylko 68 mieszkań chronionych należy potraktować jak stan wysoce niewystarczający w realizacji tego świadczenia w lokalnej polityce społecznej. Znaczenie mieszkań chronionych w pomocy społecznej będzie systematycznie rosło, szczególnie, że wpisują się one w proces deinstytucjonalizacji w polityce społecznej. Mieszkania chronione zostały m.in. wpisane do projektu „Strategii rozwoju usług społecznych w latach 2021-2035, który niebawem zdominuje działania na tym obszarze funkcjonowania państwa. **Mieszkalnictwo chronione powinno zyskać więc na Mazowszu status priorytetu regionalnej polityki społecznej.**
2. **Władze Województwa Mazowieckiego powinny opracować i przyjąć Plan Rozwoju Mieszkalnictwa Treningowego i Wspieranego**, stwarzający warunki do zwiększenia liczby mieszkań tego typu w powiatach. Plan ten powinien mieć charakter systemowy i długofalowy, i koncentrować się z jednej strony na zmniejszaniu ryzyk społecznych i zapewnianiu mieszkańcom adekwatnego wsparcia, z drugiej zaś – na wprowadzaniu nowoczesnych i optymalnych kosztowo rozwiązań środowiskowych, pozwalających na opiekę i wsparcie w najbliższym otoczeniu mieszkańca.

23%

TAKI ODSETEK ANKIETOWANYCH PRACOWNIKÓW
JEDNOSTEK POMOCY SPOŁECZNEJ W REGIONIE NIE
POTRAFI OKREŚLIĆ, CZY W ICH GMINIE / POWIECIE ISTNIEJE
ZAPOTRZEBOWANIE NA MIESZKANIA CHRONIONE.

3. **Wprowadzeniu takiego planu sprzyja zarówno nowa perspektywa planowania strategicznego w regionie, jak i nowa perspektywa wydatkowania funduszy europejskich.** Te dwie perspektywy – strategiczna i finansowa – stwarzają przestrzeń do wprowadzenia w regionie strategii deinstytucjonalizacji, w tym planu rozwijania mieszkań chronionych.
4. „Strategia Polityki Społecznej Województwa Mazowieckiego na lata 2021 – 2030” (dokument w trakcie prac) wskazuje potrzebę wzmacniania opieki środowiskowej. Postuluje również rozszerzenie wachlarza stosowanego wsparcia, w tym o mieszkalnictwo chronione oraz wspomagane. Istotną rekomendacją „Strategii...” jest również **deinstytucjonalizacja i tworzenie bardziej elastycznych form wsparcia w regionie.**
5. W prowadzeniu mieszkalnictwa chronionego jako jednego z elementów wsparcia społecznego w regionie **sprzyja również perspektywa finansowa i Fundusze Europejskie na lata 2021 – 2027**, z których znaczne środki zostaną przeznaczone m.in. na cele społeczne. Daje ona możliwość wykorzystania funduszy unijnych, krajowych i regionalnych do stworzenia trwałego instrumentu wsparcia dla tysięcy osób mieszkających na Mazowszu.
6. Plan rozwoju mieszkalnictwa treningowego i wspieranego (zarówno chronionego, jak i wspomaganego) **powinien mieć charakter wieloletni, spójny i zdecentralizowany.** Ze względu na lokalny charakter tego instrumentu, punktem wyjścia powinna być szczegółowa analiza sytuacji społecznej i zasobów na poziomie powiatów, przeprowadzona w kontekście konkretnych grup społecznych i ich potrzeb oraz istniejących narzędzi wsparcia środowiskowego. Gminy i powiaty powinny mieć także istotny głos w projektowaniu rozwiązań.

**I-I,5
TYS.**

NA TYLE MOŻNA WSTĘPNIE OSZACOWAĆ POTRZEBY
POWIATÓW I GMIN WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO
JEŚLI CHODZI O DODATKOWE MIEJSCA
W MIESZKANIACH CHRONIONYCH W REGIONIE

7. Pogłębionej analizy wymaga kwestia kosztów pozyskania lokalu mieszkaniowego, odpowiedniego wyposażenia go oraz usług świadczonych w ramach tej usługi. Pierwszym krokiem powinno być **przeprowadzenie szczegółowej ewaluacji oraz analizy kosztów funkcjonowania wszystkich prowadzonych obecnie na Mazowszu mieszkań chronionych**, z uwzględnieniem ich specyfiki i świadczonych w nich usług.
8. Plan Rozwoju Mieszkalnictwa Treningowego i Wspieranego powinien uwzględniać również tworzenie mieszkań wspomaganych, rozwiązanie to jest bowiem bardziej elastyczne. Rozwój mieszkań wspomaganych prowadzonych przez podmioty ekonomii społecznej i organizacje pozarządowe, w tym o charakterze odpłatnym, może stać się alternatywą dla form opieki instytucjonalnej.

9. W regionie powinien powstać **Model Mieszkalnictwa Treningowego i Wspieranego**, który pozwoli stworzyć ramy organizacyjne i zarządcze do rozwijania zarówno mieszkalnictwa chronionego, jak i wspomaganego. Model powinien uwzględniać wszystkie aspekty, procedury i dobre praktyki związane z tworzeniem mieszkań tego typu i zarządzaniem nimi, w tym metody ewaluacji efektów wsparcia. Powinien on być wypracowany na bazie dotychczasowych doświadczeń w regionie, z uwzględnieniem doświadczeń innych miast i regionów, także zagranicznych.
10. Z przeprowadzonych analiz wynika, że mieszkania treningowe i wspomagane należałoby przede wszystkim rozwijać:
- w tych powiatach, w których w ogóle nie ma takich mieszkań
 - w powiatach, które już posiadają doświadczenie i diagnozują większe zapotrzebowanie na tę formę wsparcia
 - w miastach, gdzie wykorzystane są wszystkie miejsca (m. st. Warszawa) lub jest ich zbyt mało
 - w miastach średniej wielkości, gdzie są zdiagnozowane potrzeby
 - w gminach wiejskich, gdzie trudno o pomoc instytucjonalną.
11. Elementem wdrażania modelu powinien być program szkoleniowy dla kadry pomocy społecznej. Program ten powinien mieć charakter rozciągniętego w czasie szkolenia wdrożeniowego, z elementem wymiany wiedzy pomiędzy uczestnikami z różnych powiatów. Pozwoli to sprawniej wdrożyć **Model Mieszkalnictwa Treningowego i Wspieranego** w regionie i stworzyć sieć wymiany wiedzy między placówkami.

71%

TAKI ODSETEK PRACOWNIKÓW JEDNOSTEK POMOCY SPOŁECZNEJ, KTÓRZY WZIĘLI UDZIAŁ W ANKIECIE OCZEKUJE OD WŁADZ REGIONU DOBREGO PRZYGOTOWANIA PROCESU DEINSTYTUCJONALIZACJI POMOCY SPOŁECZNEJ.

12. Na potrzebę zaplanowania procesów deinstytucjonalizacji wskazali wyraźnie uczestnicy badań FDI i badań ankietowych. Deinstytucjonalizacja będzie kluczowym procesem i wyzwaniem dla regionu w najbliższych latach, wymagający oceny zasobów i strategicznych decyzji kierunkowych. Choć pracownicy ośrodków społecznych są do niego nastawieni pozytywnie i otwarci na zmiany, to **71 proc. badanych oczekuje od władz Mazowsza dobrego przygotowania do deinstytucjonalizacji oraz stopniowego wprowadzania tej filozofii w różnych obszarach pomocy społecznej**. Regionalna strategia deinstytucjonalizacji powinna uwzględniać te oczekiwania pracowników, ujawnione w badaniu. Szczególnie istotne może być zapewnienie pracownikom instytucji społecznych w regionie partycypacji w opracowywaniu ram tego procesu.

3. Mieszkania chronione w systemie pomocy społecznej

DEFINICJA MIESZKANIA CHRONIONEGO

- **Mieszkanie chronione** jest jednym ze świadczeń niepieniężnych w systemie pomocy społecznej. Ustawa z 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej wymienia to świadczenie w art. 36 dookreślając w kolejnych punktach, że prowadzenie mieszkań chronionych jest obowiązkiem gminy oraz powiatu. Mieszkanie chronione może być prowadzone przez każdą jednostkę organizacyjną pomocy społecznej lub organizację pożytku publicznego.
- Głównym celem mieszkania chronionego jest przygotowanie, pod opieką specjalistów, przebywającej w nim osoby przebywającej do prowadzenia samodzielnego życia. **Charakter tego instrumentu wsparcia społecznego jest zatem w definicji przejściowy.** W zależności od form wsparcia realizowanych w ramach tego świadczenia instytucja mieszkania chronionego może być prowadzona jako **mieszkanie chronione treningowe** lub **mieszkanie chronione wspierane**.

MIESZKANIA CHRONIONE TRENINGOWE ORAZ WSPIERANE

- Rozporządzenie w sprawie mieszkań chronionych określa szczegółowo, jakie usługi są świadczone w jednym i drugim typie mieszkań chronionych. W ramach minimalnego standardu usług w **mieszkanium chronionym treningowym** zapewnia się usługi polegające na nauce, rozwijaniu lub utrwalaniu umiejętności w zakresie samoobsługi, zaspokajania codziennych potrzeb życiowych, efektywnego zarządzania czasem, prowadzenia gospodarstwa domowego, załatwiania spraw urzędowych, utrzymywania więzi rodzinnych, uczestniczenia w życiu społeczności lokalnej oraz poszukiwania pracy. **Usługi te mają na celu usamodzielnienie osoby korzystającej z tej formy wsparcia i przygotowanie jej do funkcjonowania w lokalnej społeczności.**
- W ramach minimalnego standardu usług świadczonych w **mieszkanium chronionym wspieranym** zapewnia się z kolei usługi obejmujące pomoc w wykonywaniu czynności niezbędnych w życiu codziennym dotyczących: przemieszczania się, utrzymania higieny osobistej, ubierania się, sprzątania, zakupów i przygotowywania posiłków, załatwiania spraw osobistych oraz realizacji kontaktów społeczno-rodzinnych. **Celem mieszkania wspieranego jest zatem wspomaganie osób korzystających z tej usługi w codziennym funkcjonowaniu.**

94,4%

TAKI ODSETEK ANKIETOWANYCH PRACOWNIKÓW JEDNOSTEK POMOCY SPOŁECZNEJ W REGIONIE SŁYSZAŁO O ŚWIADCZENIU, JAKIM JEST POBYT I WSPARCIE W MIESZKANIU CHRONIONYM.

- Mieszkanie chronione wspierane **przeznaczone jest przede wszystkim dla osoby w podeszłym wieku lub przewlekle chorej oraz osoby niepełnosprawnej**, w szczególności osoby niepełnosprawnej fizycznie lub osoby z zaburzeniami psychicznymi, jako alternatywa dla pobytu w placówce opieki całodobowej. W mieszkaniu chronionym wspieranym zapewnia się usługi bytowe oraz pomoc w wykonywaniu czynności niezbędnych w życiu codziennymi realizacji kontaktów społecznych, w celu utrzymania lub rozwijania samodzielności osoby na poziomie jej psychofizycznych możliwości.

MIESZKANIA WSPOMAGANE A MIESZKANIA CHRONIONE

- Innym rodzajem mieszkań są **mieszkania wspomagane** – usługa społeczna świadczona w społeczności lokalnej w postaci mieszkania lub domu, przygotowującego osoby w nim przebywające, pod opieką specjalistów, do prowadzenia samodzielnego życia lub zapewniającego pomoc w prowadzeniu samodzielnego życia. Mieszkania wspomagane także mogą być prowadzone w formie mieszkania wspomagane **treningowego** (przygotowanie do samodzielnego życia) albo mieszkania wspomagane **wspieranego** (alternatywa do pobytu w placówce całodobowej). Mieszkania wspomagane przeznaczone są dla osób, które nie wymagają całodobowej opieki i wsparcia, a głównie pomocy, którą można świadczyć zależnie od indywidualnych potrzeb w niewielkim wymiarze godzin.
- Mieszkania wspomagane mogą prowadzić organizacje pozarządowe, podmioty ekonomii społecznej, kościoły i związki wyznaniowe oraz osoby prawne kościołów i związków wyznaniowych, jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia oraz jednostki organizacyjne jednostek samorządu terytorialnego posiadające osobowość prawną, przedsiębiorcy, ochotnicze hufce pracy.
- Różnice pomiędzy mieszkaniami chronionymi a wspomagany **dotyczą zatem głównie kwestii dotyczących organizacji mieszkania, procedury kwalifikacji oraz warunków lokalowych**. Adresaci tej formy wsparcia, czas pobytu, oferowane usługi oraz kadra i jej kwalifikacje powinny być – na gruncie przepisów – tożsame bez względu na to, czy mieszkanie prowadzone jest na gruncie ustawy o pomocy społecznej, czy jako „inna forma wsparcia” (Tabela 1).

Tabela 1. Mieszkania chronione treningowe i wspomagane
– charakterystyka i grupy osób, które mogą korzystać z tego instrumentu

	Mieszkania chronione treningowe	Mieszkania chronione wspierane
Główne cele	Usamodzielnienie, przygotowanie do prowadzenia samodzielnego życia, w części przypadków – także proces zdrowienia.	Niepogorszenie sytuacji życiowej lub zdrowotnej. Ochrona przed koniecznością korzystania z placówki całodobowej.

Czas pobytu określony decyzją administracyjną	Okresowy, do usamodzielnienia	Okresowy, w przypadku osób z ciężką niepełnosprawnością może być nieokreślony
Usługi towarzyszące	Trening samodzielności, poradnictwo, praca socjalna lub inne usługi aktywnej integracji – usługi te mają przygotować beneficjentów świadczenia do prowadzenia samodzielnego życia, uczestnictwa w życiu społecznym oraz ułatwić integrację społeczną. Wsparcie specjalistów z różnych dziedzin: pracownicy socjalni, psychologowie, terapeuci, asystenci osoby niepełnosprawnej, opiekunowie i inni.	Wsparcie mające na celu podtrzymanie stanu zdrowia i funkcjonowania w środowisku. Rodzaj wsparcia jest uzależniony do potrzeb osób osiadających podobny problem życiowy, itp. niepełnosprawność. Wsparcie jest dostosowane do indywidualnych potrzeb i możliwości psychofizycznych mieszkańców.
Grupy osób korzystające z instrumentu wsparcia	Służy głównie osobom w sytuacji kryzysowej lub jako etap przygotowania do samodzielnego życia.	Służy głównie osobom niesamodzielnym i osobom z niepełnosprawnościami, wymagającym wsparcia w formie usług opiekuńczych lub asystenckich.

Źródło: opracowanie własne.

CELE POBYTU W MIESZKANIU CHRONIONYM LUB WSPOMAGANYM

- Jako cel pobytu w mieszkaniach chronionych należy zatem wskazać **zarówno usamodzielnienie osoby w nim mieszkającej, jak utrzymanie samodzielności i umożliwienie dalszego przebywania w środowisku lokalnym**. Ponadto jako istotny cel mieszkań chronionych w przypadku części objętych tą formą pomocy osób wskazuje się **proces zdrowienia** (np. osoby z zaburzeniami psychicznymi). W tym przypadku, poza ukierunkowaniem na usamodzielnienie czy poprawę jakości życia, mieszkania chronione powinny również uwzględniać poprawę lub utrzymanie obecnego stanu zdrowia, przy jednoczesnym uzyskaniu poczucia równego traktowania z resztą społeczeństwa.

OSOBY KORZYSTAJĄCE Z MIESZKAŃ WSPOMAGANYCH

- Art. 53. Ustawy o pomocy społecznej określa, iż mieszkanie chronione może być przyznane osobie pełnoletniej, która ze względu na trudną sytuację życiową, wiek, niepełnosprawność lub chorobę potrzebuje wsparcia w codziennym funkcjonowaniu, a w szczególności **osobie z zaburzeniami psychicznymi, osobie opuszczającej pieczę zastępczą, młodzieżowy ośrodek wychowawczy, zakład dla nieletnich lub cudzoziemcowi, który uzyskał status uchodźcy, ochronę uzupełniającą lub zezwolenie na pobyt**.

- Katalog osób i sytuacji, w której tego rodzaju świadczenie może być przyznane jest zatem dość szeroki. Obejmuje bowiem:
 - Ofiary zdarzeń losowych (pożar, zalenie, zawałenie) lub klęsk żywiołowych
 - Osoby, które znalazły się stałej lub przejściowej trudnej sytuacji życiowej z wielu powodów, itp. osoby w sytuacji kryzysowej, w kryzysie bezdomności, ofiary przemocy i konfliktu w rodzinie, handlu ludźmi itp.
 - Osoby z niepełnosprawnościami, które nie mogą prowadzić samodzielnie gospodarstwa domowego lub mają ograniczone możliwości oraz chcące się usamodzielnąć życiowo
 - Osoby przewlekłe chore, które wymagają stałego wsparcia
 - Osoby z zaburzeniami psychicznymi
 - Osoby, które opuszczają pieczę zastępczą, placówki opiekuńczo-wychowawcze, młodzieżowe ośrodki wychowawcze i zakłady dla nieletnich i wymagają usamodzielnienia
 - Cudzoziemców o statusie uchodźcy

„Chciałabym jako pracownik społeczny, by każdy powiat na Mazowszu mógł tworzyć mieszkania chronione, każda gmina. One przydają się w wielu sytuacjach kryzysowych, jako przejściowa forma pomocy, rodzaj łładki w samodzielne życie”. *Uczestniczka badania FGI*

4. Mieszkania chronione w Polsce – główne wyzwania

LICZBA MIESZKAŃ CHRONIONYCH

- Liczba mieszkań chronionych w Polsce powoli się zwiększa. W 2016 r. istniało 2,9 tys. miejsc w mieszkaniach chronionych w całym kraju. W 2020 r. było już ponad 4 tys. miejsc. 2,1 tys. stanowiły mieszkania treningowe, a 1,9 tys. mieszkania wspomagane (Tabela 3). Znaczącą większość mieszkań chronionych to **mieszkania dla osób usamodzielnianych**, opuszczających niektóre typy placówek wychowawczych, głównie pieczę zastępczą i placówki opiekuńczo – wychowawcze (1,3 tys. miejsc). Drugą istotną grupą są miejsca dla osób z problemami psychicznymi (663 miejsc).

Tabela 2. Liczba mieszkań chronionych w Polsce w 2016 i 2020 r.,
z podziałem na mieszkania treningowe i wspierane

WYSZCZEGÓLNIENIE		2016			2020		
		liczba jednostek ¹⁾	liczba miejsc ²⁾	liczba osób korzystających ³⁾	liczba jednostek ¹⁾	liczba miejsc ²⁾	liczba osób korzystających ³⁾
1		2	3	4	5	6	7
MIESZKANIA CHRONIONE	1	703	2 922	2 774	1 348	4 098	3 664
z tego (z wiersza 1): MIESZKANIA CHRONIONE TRENINGOWE ⁴⁾	2				585	2 120	1 859
z tego (z wiersza 1): MIESZKANIA CHRONIONE WSPIERANE ⁴⁾	3				763	1 978	1 805
w tym (z wiersza 1):							
dla osób usamodzielnianych opuszczających niektóre typy placówek opiekuńczo-wychowawczych, schroniska, zakłady poprawcze i inne	4	318	1 191	998	371	1 333	1 032
dla osób z zaburzeniami psychicznymi	5	100	432	447	219	663	592

1) Liczba jednostek w ostatnim dniu okresu sprawozdawczego (31 grudnia).

2) Liczba miejsc wg statutu.

3) Rzeczywista liczba osób korzystających w okresie sprawozdawczym. Daną osobę należy wykazać tylko raz bez względu na liczbę dni pobytu lub liczbę wizyt.

4) W roku 2016 nie istniał jeszcze podział na mieszkania chronione treningowe i mieszkania chronione wspierane.

Źródło: Strategia rozwoju usług społecznych. Projekt, MRiPS Warszawa 2021, s. 76

- Zwraca uwagę **dysproporcja pomiędzy liczbą miejsc w mieszkaniach chronionych a liczbą osób korzystających z tych miejsc**, która jest niższa. W 2020 r. na 4098 miejsc w mieszkaniach chronionych raportowanych przez MRiPS skorzystało 3664 osób. Część możliwości mieszkań chronionych w Część możliwości mieszkań chronionych w instytucjach jest zatem z jakiegoś powodu niewykorzystywana. „Wąskim gardłem” może być np. brak możliwości zapewnienia usług wsparcia lub brak osób spełniających kryteria.
- Pomimo wzrostu realizacji świadczeń w postaci mieszkania chronionego, z literatury przedmiotu wyłania się **obraz mało rozwiniętego funkcjonowania tej instytucji w różnych częściach kraju**. Np. w województwie małopolskim jest sześć powiatów, w których w ogóle nie funkcjonują mieszkania chronione dla usamodzielnianych wychowanków pieczy

zastępczej. „Przyczyny ich braku są różne – od jasno artykułowanej niechęci prowadzenia mieszkania dla tej grupy, przez brak dostrzegania potrzeb i stwierdzenia, że obecne przepisy nie wymagają oferowania takiej formy wsparcia, po brak środków do jej zapewnienia” (*Mieszkania chronione dla osób opuszczających pieczę zastępczą w Małopolsce. Analiza dostępnej oferty oraz zapotrzebowania. Raport z badania, ROPS w Krakowie, Kraków, 2015, s. 21*).

- Wskazywane są również różne czynniki determinujące popyt na tę formę wsparcia. Kluczowy jest **brak zasobów lokalowych w gminach, które można przeznaczyć na mieszkania chronione oraz brak polityki mieszkaniowej państwa**. „Praktyczna strona polityki mieszkaniowej państwa sprowadza się do tego, by nie realizować ważnych, spójnych programów. Od 2007 roku z dużą determinacją wspiera się własność mieszkaniową osiąganą poprzez kredyt hipoteczny. Systematycznie zrzuca się na gminy wszystkie zadania mieszkaniowe o charakterze społecznym i socjalnym. W bieżących działaniach politycy nie zajmują się sprawami mieszkaniowymi Polaków. Świadczy o tym bardzo niski udział wydatków na cele mieszkaniowe w łącznych wydatkach budżetu państwa. (...) Całkowicie zaniedbany jest sektor mieszkań chronionych. Konieczne jest rozwinięcie elastycznego systemu mieszkań wspomaganych” (*Mieszkalnictwo w Polsce, analiza wybranych obszarów polityki mieszkaniowej, Habitat for Humanity, Warszawa 2015, s. 13, 87*).
- Jak wskazuje m.in. Wspólnota Robocza Związków Organizacji Socjalnych WRZOS, w Krajowym Planie Odbudowy zabrakło wsparcia dla działań przyspieszających proces deinstytucjonalizacji usług społecznych, w tym rozwoju mieszkalnictwa wspomagane jako realnej alternatywy dla pobytu różnych grup w placówkach całodobowych.
- Narzędziem, które ma wspierać rozwój mieszkań socjalnych i chronionych jest *Fundusz Dopłat* w Banku Gospodarstwa Krajowego. BGK udziela wybranym podmiotom (gmina, związek międzygminny, powiat lub organizacja pożytku publicznego) finansowego wsparcia, pokrywającego część kosztów przedsięwzięcia, w wyniku którego powstaną m.in. lokale socjalne lub chronione. Od początku programu do końca 2020 r. powstało w ramach wsparcia finansowego BGK 21,9 tys. lokali mieszkalnych, w tym 197 mieszkań chronionych, z czego w 2020 r. – 7. **Narzędzie to nie jest zatem intensywnie używane przez gminy w celu tworzenia mieszkań chronionych** (*Sprawozdanie z działalności Zarządu Grupy Kapitałowej Banku Gospodarstwa Krajowego w 2020 r.*)

197

TYLKO MIESZKAŃ CHRONIONYCH POWSTAŁO W POLSCE
DZIĘKI WSPARCIU Z FUNDUSZY DOPLAT BANKU
GOSPODARSTWA KRAJOWEGO .

- Przeprowadzone analizy naukowo – badawcze **potwierdzają tymczasem korzyści wynikające z deinstytucjonalizacji systemu opieki dla osób starszych, niesamodzielnych i niepełnosprawnych**, w tym w szczególności tworzenia mieszkań chronionych i lokali aktywizujących. „Placówki te wypełniają lukę między całodobową opieką instytucjonalną a opieką środowiskową, dzięki czemu system wsparcia i opieki można postrzegać jako kontinuum organizacyjne oferujące lepsze dopasowanie usług do potrzeb beneficjentów” (*Utworzenie i funkcjonowanie modelowego przykładu mieszkania chronionego oraz lokalu aktywizującego, Raport z badania, 2017. s. 6*)
- W przypadku osób z niepełnosprawnościami, od wielu lat podkreśla się rolę **mieszkalnictwa w niezależnym życiu tych osób**. „Zapewnienie osobom niepełnosprawnym możliwie niezależnego życia poprzez danie im prawa do dokonania samodzielnego wyboru sposobu życia i miejsca zamieszkania zakreśla ramy działania nowoczesnej polityki społecznej, która powinna być nastawiona na wspieranie samodzielności i preferowanie innych form wsparcia, niż opieka instytucjonalna” (*Włączenie w społeczeństwo, niezależne życie w społeczności lokalnej, Warszawa 2017, s. 27*). W polskiej polityce społecznej nadal dominuje jednak model opieki instytucjonalnej – głównie w formie pobytu w domach pomocy społecznej. Tymczasem jest to najdroższa i najmniej pożądana forma wsparcia, izolująca osoby z niepełnosprawnościami od środowiska lokalnego, często pozbawiając regularnych kontaktów z osobami bliskimi.
- Kolejnym analizowanym w badaniach naukowych argumentem są **niskie koszty prowadzenia mieszkań chronionych w porównaniu z placówkami całodobowymi**, czyli niższe koszty opieki jednostkowej przy zachowaniu jej środowiskowego charakteru. „Oszczędności możliwe do wygenerowania przy tworzeniu mieszkań chronionych i lokali aktywizujących powinny stanowić drugi (obok poprawy jakości i dopasowania usług do potrzeb mieszkańców) silny impuls dla dalszego promowania deinstytucjonalizacji opieki. Ze względu na niskie koszty funkcjonowania części lokali aktywizujących / mieszkań chronionych należy uznać, że to rozwiązanie jest korzystniejsze niż utrzymanie mieszkańca w domu pomocy społecznej” (*Utworzenie i funkcjonowanie modelowego przykładu mieszkania chronionego oraz lokalu aktywizującego, Raport z badania, 2017. s. 6*).

30-70%

O TYLE MOŻE BYĆ NIŻSZY KOSZT OPIEKI NAD
PODOPIECZNYM W MIESZKANIU CHRONIONYM
OD KOSZTU OPIEKI W DOMU POMOCY SPOŁECZNEJ

- Jak wynika z powyższego, zrealizowanego w 2017 r. badania, porównanie kosztów opieki w DPS oraz funkcjonowania placówki wsparcia oferującej pełne wyżywienie oraz opiekę i wsparcie w zakresie podobnym do DPS oraz placówki zapewniającej mniejszy zakres opieki i wsparcia, bliższej profilem mieszkaniu w środowisku **wskazuje możliwości dużej optymalizacji kosztów przy jednoczesnym zapewnieniu oczekiwań wspieranej osoby**. Średni koszt miesięczny pobytu w zbadanych placówkach „typu DPS” (badanie dotyczyło

placówek zlokalizowanych w województwie małopolskim i świętokrzyskim) wyniósł 2263 zł – znacznie mniej niż w DPS (powyżej 3 tys. zł). Średni miesięczny koszt pobytu jednej osoby w placówce typu „mieszkanie chronione” wyniósł 998 zł. Niższy był również koszt ponoszony przez OPS oraz przez samego mieszkańca. Rozpiętość kosztów miesięcznego utrzymania jednej osoby w badanych placówkach była przy tym bardzo duża: od 484 zł (mieszkania chronione) do 3680 zł (świadczenia jak w DPS).

Rys 1. Średnie koszty miesięcznej opieki nad mieszkańcem w mieszkaniu chronionym z zakresem opieki tożsamym z opieką w DPS oraz w profilu środowiskowym wg badania

		Średni koszt funkcjonowania	Średni udział dopłaty z OPS	Opłaty	
				mieszkaniec	OPS
DPS	Placówki zapewniające opiekę i wsparcie zbliżone do DPS lub całodobowej placówki opieki (w tym np. pełne wyżywienie)	2263	69%	702	1561
	Placówki zapewniające mniejszy zakres opieki i wsparcia, bliższe profilem mieszkaniu w środowisku	998	54%	459	539

Źródło: *Utworzenie i funkcjonowanie modelowego przykładu mieszkania chronionego oraz lokalu aktywizującego, Raport z badania, 2017.*

- W przytoczonym badaniu zanalizowano również model placówki optymalnej, liczącej 20 osób, o średnim miesięcznym koszcie utrzymania 3,3 tys. zł. oraz udziale dopłaty OPS w koszcie utrzymania na poziomie 70 proc. Roczny koszt funkcjonowania placówki wyniósł w przypadku DPS 554 tys. zł, w przypadku mieszkań chronionych w standardzie opieki zbliżonym do DPS 375 tys. zł. (spadek kosztów o 32 proc.), a w przypadku mieszkań chronionych zapewniających „środowiskowy” typ usług wsparcia 129 tys. zł rocznie (o 77 proc. mniej niż w przypadku DPS). Analiza ta pokazuje **zakres potencjalnej optymalizacji kosztów zapewnienia opieki osobie starszej lub niesamodzielnej**, w przypadku przejścia z opieki w DPS na mieszkanie chronione, zapewniające wsparcie zbliżone do DPS lub bliższe profilem mieszkaniu w środowisku. Program rozwoju mieszkań chronionych otwiera zatem przestrzeń do dość elastycznego oferowania wsparcia społecznego, potrzebnego mieszkańcom, mniej obciążającego budżet powiatów i gmin.

Rys. 2. Koszty opieki nad mieszkańcem w DPS oraz mieszkania chronione wg badania analizującego modelowe formy wsparcia w ustalonych parametrach

	DPS	mieszkania chronione	spadek kosztów
DPS	Placówki zapewniające opiekę i wsparcie zbliżone do DPS lub całodobowej placówki opieki (w tym np. pełne wyżywienie)	554 tys.	
		375 tys.	32%
	Placówki zapewniające mniejszy zakres opieki i wsparcia, bliższe profilem mieszkaniu w środowisku	129 tys.	77%

Źródło: *Utworzenie i funkcjonowanie modelowego przykładu mieszkania chronionego oraz lokalu aktywizującego, Raport z badania, 2017.*

- Kwestia kosztów prowadzenia mieszkań chronionych była również przedmiotem analiz m.in. w Szczecinie. Jak stwierdzono, **mieszkania chronione i wspomagane nie zastępują domów pomocy społecznej, lecz stanowią uzupełnienie oferty na rynku stacjonarnych usług opiekuńczych.** „Niewątpliwą zaletą jest ich lokalizacja oraz wielkość. W lokalach chronionych przebywa do 6 osób, co ma znaczący wpływ na komfort życia. Przeprowadzona analiza społeczno-ekonomiczna wskazuje, że mieszkania chronione i wspomagane mogą stanowić wartościowe rozszerzenie wachlarza usług opiekuńczych świadczonych na rzecz niesamodzielných seniorów organizowanych przez władze samorządowe” (*Mieszkania chronione i wspomagane dla osób starszych w ujęciu społeczno – ekonomicznym*, Giezek M., Iwański R., *Handel wewnętrzny* 2017; 4, 287-296)
- Placówkami zanalizowanymi w tym badaniu były mieszkania chronione dla osób w podeszłym wieku, prowadzone w standardzie zbliżonym do DPS, z opieką w praktyce całodobową. Mieszkania te zajmują sporą powierzchnię (95-110 m kw.) i przebywa w nich 5-6 podopiecznych. Analiza danych finansowych wskazała, że koszt miesięcznej opieki wyniósł w tym przypadku od 2489 do 2651 zł, przy czym najbardziej istotną pozycją był koszt wynagrodzeń opiekunów. Warto jednak zaznaczyć, że model ten zapewnia opiekę na poziomie domu pomocy społecznej i jest realizowany w kameralnych, domowych warunkach.

Tabela 3. Charakterystyka mieszkań chronionych prowadzonych przez gminy na Mazowszu (poza m.st. Warszawa) – z podziałem na mieszkania treningowe i wspomagane

Lp.	Metraż (w m ²)	Liczba pokoi	Liczba mieszkańców	Opłaty (czynsz, media, koszt zarządu, fundusz remontowy) (w PLN)	Koszt świadczenia usług opieki i wsparcia (w PLN)	Razem (w PLN)
1	99,03	3	5	798,46	11 818,75	12 617,21
2	110,72	4	6	1 798,76	13 237,00	15 035,76
3	95,01	3	5	967,51	12 291,50	13 259,01
4	96,04	3	6	1 700,66	13 237,00	14 937,66

Źródło: *Mieszkania chronione i wspomagane dla osób starszych w ujęciu społeczno – ekonomicznym*, Giezek M., Iwański R., *Handel wewnętrzny* 2017; 4, 287-296

- Także w badaniu FGI przeprowadzonym na potrzeby tej analizy pojawił się wątek kosztów mieszkań chronionych. Jak zauważyli uczestnicy badań zaangażowani w prowadzenie mieszkań chronionych, rozwiązanie to jest znacznie tańsze niż zapewnienie miejsca w DPS. **Wskazywany koszt miesięcznego utrzymania miejsca w mieszkaniu chronionym wskazywano na ok. 800-1300 zł, z uwzględnieniem kosztów świadczonych usług społecznych.**
- Raporty z badań nad funkcjonowaniem mieszkań chronionych **wskazują na kwestie, które należy brać pod uwagę przy ich tworzeniu i organizacji ich pracy.** Np. nie sprawdza się

prorowadzenie mieszkań dla osób opuszczających np. pieczę zastępczą w mniejszych miejscowościach, a zwłaszcza poza siedzibą organu prowadzącego. Ograniczeniem jest uzależnienie pobytu od kontynuowania nauki (nie jest wymagane przez przepisy, ale wprowadzają je gminy) oraz wymóg, że w mieszkaniu musi przebywać co najmniej 3 osoby –ignoruje to potrzebę prywatności, ponieważ nie można zapewnić mieszkańcom osobnych pokoi. Konieczne jest również lepsze informowanie o mieszkaniach chronionych potencjalnie zainteresowanych osób oraz „program wprowadzający” z byłymi mieszkańcami lub potencjalnymi na początku pobytu, który pozwala podopiecznemu zrozumieć istotę usługi i rozwiązać różne jego obawy. (*Mieszkania chronione dla osób opuszczających pieczę zastępczą w Małopolsce. Analiza dostępnej oferty oraz zapotrzebowania. Raport z badania*, ROPS w Krakowie, Kraków, 2015).

- Uczestnicy badania FGI w powiatach również wskazywali na **ograniczenia formalne związane z funkcjonowaniem mieszkań chronionych**, np. niską elastyczność tej formy wsparcia (nadmiernie sztywne wymogi ustawowe). Dla części osób korzystających w regionie z mieszkań chronionych problemem jest fakt zamieszkiwania z innymi osobami, a także konieczność korzystania z określonych usług wsparcia, które są niekiedy traktowane jako ograniczenie, a nie wsparcie.

8,7%

JEDYNI TAKI ODSETEK BADANYCH W BADANIU ANKIETOWYM PRACOWNIKÓW JEDNOSTEK POMOCY SPOŁECZNEJ NA MAZOWSZU NIE DOSTRZEGA POTRZEBY ROZWIJANIA MIESZKAŃ CHRONIONYCH

- Badania i analizy wskazują również na potencjał wykorzystania zasobów samorządowych, które wcale nie są małe. Samorządy dysponują zarówno zasobami, jak i możliwościami sprawczymi, które mogą prowadzić do pozyskiwania mieszkań socjalnych, w tym chronionych, nawet w ramach umów zawieranych z deweloperami w ramach budowanych przez nich mieszkań. Jak podnosi na podstawie własnych szacunków Wspólnota Robocza Związków Organizacji Socjalnych WRZOS, **dzięki wykorzystaniu pustostanów, którymi dysponują gminy oraz wsparciu ich renowacji z KPO i EFS można stworzyć ok. 5 tys. mieszkań wspomaganych o średniej powierzchni 50 m².**

WNIOSKI I REKOMENDACJE Z BADAŃ OGÓLNOKRAJOWYCH DLA MIESZKALNICTWA CHRONIONEGO NA MAZOWSZU

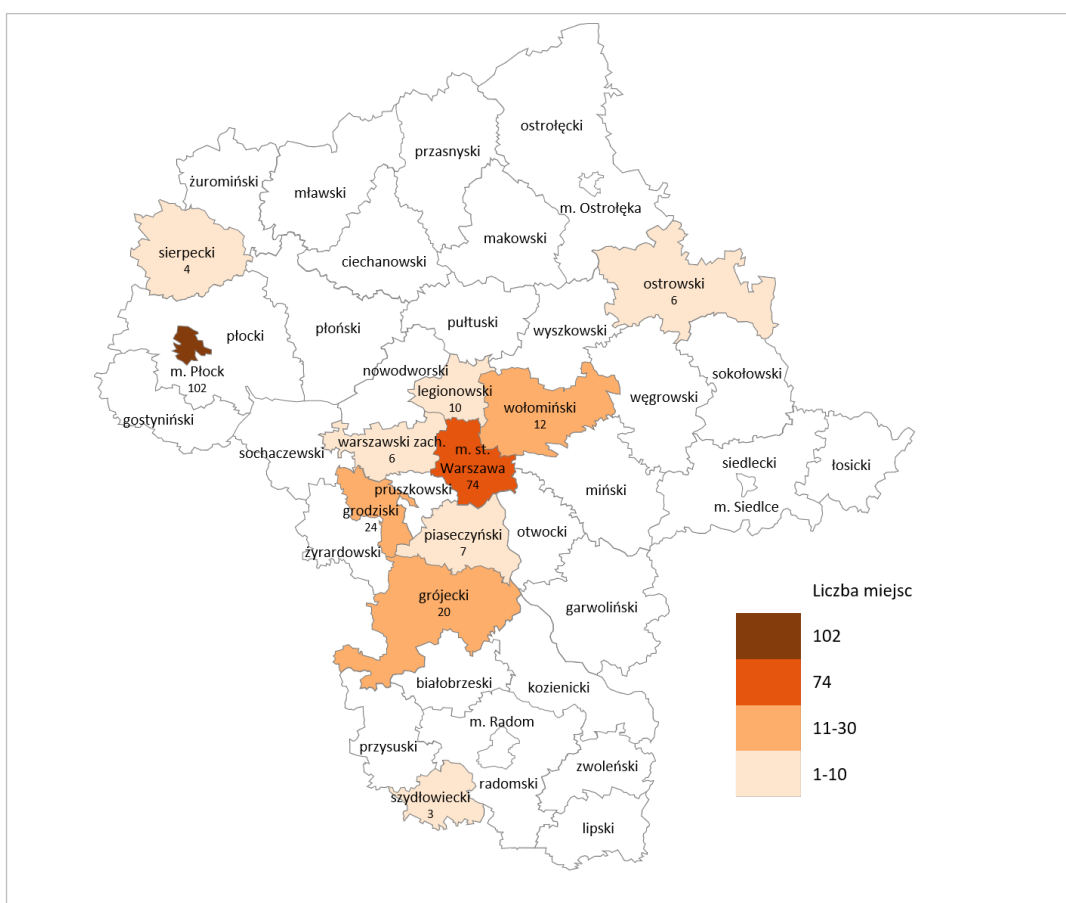
1. Mieszkania chronione treningowe i wspierające są przewidzianą przez ustawę o pomocy społecznej formą wsparcia społecznego. **W ostatnich latach wzrasta zainteresowanie tym instrumentem wsparcia samorządów**, czego wyrazem są projekty realizowane w wielu miastach i regionach, dotyczące zarówno mieszkań chronionych, jak i wspomaganych.

2. Mieszkalnictwo chronione i wspomagane jest zgodne z polityką Unii Europejskiej oraz z kierunkami rozwoju wyznaczonymi w dokumentach ONZ, i ma na celu wspieranie mieszkańców w prowadzeniu niezależnego i samodzielnego życia. **Rozwiązanie to może być stosowane w wielu sytuacjach, które wymagają interwencji społecznej i jest jednym z kluczowych instrumentów polityki deinstytucjonalizacji.**
3. Analizy i badania naukowe wskazują jednak na relatywnie niski poziom rozwoju mieszkań chronionych w Polsce, identyfikując różnego rodzaju bariery o charakterze formalno – prawnym oraz finansowo – organizacyjnym. **Wynikają one m.in. z małej popularności i rozpowszechnienia tej formy wsparcia.**
4. Istotnym argumentem przemawiającym za tworzeniem mieszkań chronionych treningowych i wspomaganych jest środowiskowy wymiar tej formy wsparcia. Polityka społeczna Mazowsza powinna zmierzać w tym kierunku.
5. Ważnym argumentem jest również wymiar finansowy. Choć mieszkania chronione wymagają inwestycji w ich stworzenie, koszty ich utrzymania i opieki nad wspieranymi osobami są znacznie niższe niż w przypadku placówek instytucjonalnych. Jak wskazują badania modelowe na zlecenie Ministerstwa Zdrowia, miesięczny koszt opieki nad osobą w mieszkaniu chronionym jest o 30-70 proc. niższy od kosztów opieki w DPS, w zależności od przyjętego zakresu usług i formy organizacyjnej mieszkania. Dzięki mieszkaniom chronionym można zatem objąć opieką większą liczbę osób niż w placówkach instytucjonalnych za te same środki. Zalecane jest przy tym opracowanie Modelu Mieszkań Chronionych, który określa standard i zakres świadczonych usług.
6. Gminy i powiaty Mazowsza tworząc mieszkania chronione mogą skorzystać z narzędzi wsparcia, m.in. Funduszu Dopłat w Banku Gospodarstwa Krajowego. **Gminy i powiaty powinny również przeanalizować inne możliwości pozyskania lokali na mieszkania chronione lub finansowania takich projektów.**
7. Badania wskazują, że jedną z barier rozwoju mieszkalnictwa chronionego jest wiedza dotycząca tego instrumentu, zarówno wśród urzędników, jak i mieszkańców (grup docelowych). **Programom rozwoju mieszkalnictwa chronionego powinny więc towarzyszyć działania edukacyjne (w tym wymiana wiedzy i doświadczeń) oraz informacyjne.**

4. Mieszkania chronione na Mazowszu – obraz sytuacji

- Na dzień 30 grudnia 2020 r. w województwie mazowieckim **funkcjonowało 68 mieszkań chronionych z 268 miejscami. Mieszkań chronionych nie ma na terenie 31 z 42 powiatów regionu** (wspólnota samorządowa Mazowsza złożona jest z 37 powiatów, 5 miast na prawach powiatu: Warszawa, Ostrołęka, Płock, Radom, Siedlce oraz 314 gmin). Czas pobytu osoby w mieszkaniu chronionym uzależniony jest od potrzeb. Może on mieć charakter czasowy lub stały, dlatego liczba korzystających w ciągu roku może różnić się od faktycznej liczby miejsc. Z danych wynika, że w 2020 r. z miejsc w mieszkaniach chronionych na Mazowszu skorzystało 155 osób.

Mapa: Rozmieszczenie mieszkań chronionych na Mazowszu

- Analizując stan zastany, **należy zwrócić uwagę na dużą liczbę mieszkań chronionych w Płocku**, która jest prawdopodobnie największą liczbą mieszkań chronionych w kraju skupionych w jednym powiecie. Płock posiada obecnie 30 mieszkań ze 108 miejscami dla osób niepełnosprawnych, wychodzących z przemocy w rodzinie, opuszczających pieczę zastępczą i ośrodki opiekuńczo-wychowawcze, a także dla bezdomnych. Rozwój mieszkań chronionych jest **konsekwencją spójnej polityki mieszkaniowo – społecznej Płocka** i może być źródłem inspiracji dla innych miast i gmin. Dla władz miasta istotną motywacją poza aktywizacją społeczną było zmniejszenie kosztów opieki w DPS-ach.

Tabela 4. Powiaty Województwa Mazowieckiego,
w których prowadzono mieszkania chronione w 2020 r.

LP.	Region	Podregion	Powiat	Gmina	Typ gminy	Typ jednostki	Ogółem			
							Sytuacja zastana (dane na 30.12.2020)			
							Liczba placówek	Liczba miejsc	Liczba osób korzystających	Liczba osób oczekujących
1	Warszawski stołeczny	warszawski zachodni	Grodziski	Grodzisk Mazowiecki	miejsko-wiejska	OPS	2	20	0	0
2	Warszawski stołeczny	warszawski zachodni	Grodziski	-	-	PCPR	1	4	0	0
3	Mazowiecki regionalny	żyrardowski	Grójecki	Warka	miejsko-wiejska	OPS	1	20	0	0
4	Warszawski stołeczny	warszawski wschodni	legionowski	Legionowo	miejska	OPS	1	3	1	0
5	Warszawski stołeczny	warszawski wschodni	legionowski	-	-	PCPR	2	6	4	0
6	Warszawski stołeczny	warszawski wschodni	legionowski	Serock	miejsko-wiejska	OPS	1	1	1	0
7	Mazowiecki regionalny	ostrołęcki	Ostrowski	-	-	PCPR	1	3	0	0
8	Mazowiecki regionalny	ostrołęcki	Ostrowski	Ostrów Mazowiecka	miejska	OPS	1	3	1	0
9	Warszawski stołeczny	warszawski zachodni	piaseczyński	Piaseczno	miejsko-wiejska	OPS	2	4	0	0
10	Warszawski stołeczny	warszawski zachodni	piaseczyński	-	-	PCPR	1	3	1	0
11	Mazowiecki regionalny	płocki	m. Płock	M. Płock	miejska	MOPR	29	102	64	0
12	Mazowiecki regionalny	płocki	Sierpecki	-	-	PCPR	1	4	4	0
13	Mazowiecki regionalny	radomski	szydłowiecki	-	-	PCPR	1	3	1	0
14	Warszawski stołeczny	m. st. Warszawa	m. st. Warszawa	M. st. Warszawa	miejska	PS	19	74	74	0
15	Warszawski stołeczny	warszawski zachodni	warszawski zachodni	-	-	PCPR	2	6	1	0
16	Warszawski stołeczny	warszawski wschodni	Wołomiński	Klembów	wiejska	OPS	1	3	0	0
17	Warszawski stołeczny	warszawski wschodni	Wołomiński	Marki	miejska	OPS	1	3	2	0
18	Warszawski stołeczny	warszawski wschodni	Wołomiński	-	-	PCPR	1	6	4	0
łącznie:							68	268	155	0

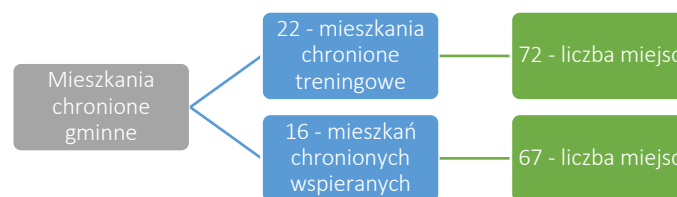
Źródło: opracowanie własne na podstawie MCPS-SJ-7-2021

48%

TAKI ODSETEK ANKIETOWANYCH PRACOWNIKÓW
JEDNOSTEK POMOCY SPOŁECZNEJ DOSTRZEGA W SWOIM
NAJBLIŻSZYM OTOCZENIU PRZYPADKI OSÓB, KTÓRE
MOGŁYBY / POWINNY SKORZYSTAĆ
Z MIESZKAŃ CHRONIONYCH

- Zwraca uwagę i powinno być przedmiotem głębszej analizy, **stosunkowo niskie zasiedlenie mieszkań chronionych**. W m.st. Warszawa na 74 miejsca w mieszkaniach zajęte są wszystkie, co świadczy o efektywnym wykorzystywaniu tego zasobu. Z kolei gmina Warka posiadająca 20 miejsc raportuje, że nie zajęte jest ani jedno. W Płocku wykorzystanie mieszkań wynosi 64 osoby na 120 miejsc. Należało zanalizować, co jest przyczyną (w tym wpływ kryteriów formalnych oraz popytu na tę usługę) oraz zbadać, jakie czynniki determinują rotację miejsc w mieszkaniach chronionych.
- Pomijając w analizie m.st. Warszawę, **38 jednostek prowadzących na Mazowszu mieszkania chronione to jednostki gminne**. Gminy prowadzą 22 mieszkania treningowe oraz 16 mieszkań chronionych (łącznie 139 miejsc). **Na poziomie gminnym zdecydowanie dominują mieszkania dla osób usamodzielnianych z pieczy zastępczej lub innych placówek**. Wszystkie 22 mieszkania treningowe (72 miejsc) jest przeznaczone dla osób usamodzielnianych placówki opiekuńczo-wychowawczych, schroniska, zakłady poprawcze i inne. Z kolei na 16 mieszkań chronionych wspieranych, 11 z nich (dysponujących 33 miejscami) to mieszkania wspierające dla osób z zaburzeniami psychicznymi. Oznacza to, że dla osób potrzebujących z innych kategorii dostępne jest w gminach jedynie 34 miejsca.

Rys. 3. Charakterystyka mieszkań chronionych prowadzonych przez gminy na Mazowszu (poza m.st. Warszawa) – z podziałem na mieszkania treningowe i wspomagane

Źródło: opracowanie własne na podstawie MCPS-SJ-7-2021

- 9 jednostek prowadzących mieszkania chronione ma charakter ponadgminny, prowadzą je powiaty i jest w nich 30 miejsc. Tu także dominuje wsparcie osób usamodzielnianych z pieczy zastępczej lub placówek wychowawczych. Wspiera je 6 placówek oferujących 22 miejsca. Na szczeblu ponadgminnym nie ma w ogóle miejsc dla osób z zaburzeniami psychicznymi.

Rys. 4. Charakterystyka mieszkań chronionych prowadzonych przez gminy na Mazowszu (poza m.st. Warszawa) – z podziałem na mieszkania treningowe i wspomagane

Źródło: opracowanie własne na podstawie MCPS-SJ-7-2021

WNIOSKI I REKOMENDACJE Z ANALIZY STANU ZASTANEGO DLA MIESZKALNICTWA CHRONIONEGO NA MAZOWSZU

1. **Mazowsze ma małą ilość mieszkań chronionych, a na mapie regionu wiele gmin przypomina pod tym względem „białe plamy”.** Na 42 powiaty jedynie w 11 występuje ta forma wsparcia.
2. **Istniejące mieszkania wspierają małą grupę spośród szerokiego spektrum potrzebujących.** Dominują funkcje wspierania osób opuszczających pieczę zastępczą lub ośrodki wychowawcze. To ważne zadanie, ale przeznaczenie 25 proc. miejsc w mieszkaniach chronionych na ten cel znacznie ogranicza możliwość wspierania osób wymagających pomocy z powodu sytuacji kryzysowej, np. kobiet i dzieci doświadczających przemocy.

25%

TAKI ODSETEK MIESZKAŃ CHRONIONYCH NA MAZOWSZU DEDYKOWANY JEST WYŁĄCZNIE WYCHOWANKOM PIECZY ZASTĘPCZEJ I PLACÓWEK OPIEKUŃCZO - WYCHOWAWCZYCH.

3. **Bardzo niska jest liczba mieszkań chronionych wspieranych, przeznaczonych dla osób starszych, w tym seniorów mogących funkcjonować w społeczności, które są alternatywą dla pobytu w DPS-ach.** Oznacza to, że polityka społeczna w regionie nie tworzy właściwie realnej alternatywy dla pobytu osób starszych, mogących ciągle mieszkać samodzielnie w mieszkaniu chronionym wspieranym, w placówce całodobowej, w której pobyt jest kilkukrotnie droższy.
4. Jak wynika z przeprowadzonych w ramach tej analizy badań ilościowych i jakościowych, **94,4 proc. pracowników pomocy społecznej słyszało formie pomocy jaką są mieszkania chronione.** Tylko 4,8 proc. nie wie, czym jest to świadczenie. Część z badanych pracowników OPS i PCPR-ów posiada doświadczenia w projektowaniu i zarządzaniu mieszkaniami chronionymi lub wspomaganiymi.
5. Wiedza jednak jest nierównomierna. Konieczne wydaje się zatem pogłębienie świadomości, jak mieszkania chronione mogą być wykorzystywane przez powiaty do wspierania potrzebujących i włączane jako instrument pomocy do prowadzonych działań **(poprzez szkolenia oraz wymianę wiedzy i doświadczeń).**
6. Zarazem, istniejące doświadczenia (wieloletnie wspieranie wychowanków z pieczy zastępczej, szybki wzrost liczby mieszkań w Płocku, doświadczenia m.st. Warszawa w zakresie wspierania różnorodnych sytuacji kryzysowych, doświadczenia w zakresie wspierania osób z chorobami psychicznymi) **tworzą dobry fundament pod rozwój mieszkalnictwa chronionego.** W regionie istnieje wiedza i doświadczenie, które mogą być wykorzystane do rozwijania spójnego i obejmującego cały region programu mieszkalnictwa chronionego.

4. Mieszkania chronione na Mazowszu – ocena potrzeb

SYTUACJA SPOŁECZNO – DEMOGRAFICZNA

- Województwo Mazowieckie **zamieszkuje 5,3 mln osób, prawie 14,2 proc. ludności Polski**. Prawie 2/3 osób mieszka w miastach (3,5 mln), co trzeci mieszkaniec Mazowsza – w Warszawie. Liczba mieszkańców wyznacza skalę zapotrzebowania na wsparcie społeczne w regionie, a determinuje ją struktura społeczna. **Ludność regionu starzeje się w szybkim tempie, a trendu tego nie odwraca migracja wewnątrzkrajowa.**
- Przeciętna długość życia wynosi obecnie 74,3 lata dla mężczyzn i 82,1 lata dla kobiet. W starszej populacji wyraźna jest dominacja kobiet (feminizacja starości) – w grupie wiekowej 85+ na 100 mężczyzn przypada aż 242 kobiety. W latach 2010 – 2020 wskaźnik starości (osoby w wieku 65+ przypadający na populację w wieku 0-14 lat) zwiększył się do 18,5 proc. Rośnie wskaźnik starzenia podwójnego (liczba osób w wieku 84+ w populacji 65+), który wynosi 12,8 proc. oraz liczba osób sędziwych przypadających na osoby w wieku 50-64 lat. Zarazem maleje współczynnik wsparcia międzypokoleniowego (liczba osób w wieku 85+ na 100 osób w wieku 50-64 lata).
- Co prawda w regionie jest generalnie mniej ludzi w wieku 65+ niż wynosi średnia krajowa (32 proc. podczas gdy w kraju 37,2 proc.), ale **trendy te zwiastują przybywanie liczby osób podeszłym wieku, które będą żyć dłużej i mieszkać samotnie** (singularyzacja starości), bez wsparcia ze strony najbliższej rodziny. **Zwiększy się obciążenie osób w wieku produkcyjnym osobami niesamodzielnymi i zależnymi** (rodzice w podeszłym wieku, dzieci). Przyczynami tego stanu rzeczy będą również zmiany zachodzące w rodzinach, m.in. rozluźnianie więzi międzypokoleniowych, mniej zawieranych małżeństw, częstotliwość rozwodów itp. Zmaleje zatem potencjał opiekuńczy w najbliższym otoczeniu, możliwość pomagania przez najbliższą rodzinę i krewnych – pierwotne źródło wsparcia.

SYTUACJA NA RYNKU MIESZKANIOWYM

- Mazowsze jest stosunkowo zasobne w lokale mieszkalne (w 2020 r. co piąte oddane do użytku mieszkanie powstało w regionie), ale koszty zakupu mieszkania należą do najwyższych w kraju (zwłaszcza w regionie stołecznym) i będą rosły ze względu na traktowanie mieszkań jako lokaty inwestycyjnej. **Spada zaś dostęp do mieszkań komunalnych i socjalnych.** Liczba wykorzystywanych gminnych lokali mieszkalnych w 2019 r. wyniosła na Mazowszu ok. 90 tys. W okresie 2012 – 2020 ubyło 11,8 tys. mieszkań komunalnych. Budownictwo komunalne realizowane przez TBS-y nie rozwija się intensywnie, mało rozwinięte są formy współpracy między samorządami i deweloperami, przynoszące wymierne efekty w postaci wzrostu mieszkań socjalnych i

komunalnych w zasobie gmin. **Na lokal gminny oczekuje obecnie na Mazowszu 14 tys. osób, socjalny – 7 tys. osób.**

SYTUACJA ZDROWOTNA

- Istotnym czynnikiem może być **pogarszanie się sytuacji zdrowotnej**. Przewlekła choroba stała się głównym powodem wsparcia społecznego na Mazowszu. Starzenie się populacji nieuchronnie będzie oznaczać pogorszenie ogólnego stanu zdrowia i trudności w samodzielnym funkcjonowaniu. Wzrasta liczba osób skarżących się na nerwice i zaburzenia psychiczne. U 1,57 proc. populacji Mazowsza stwierdzono zaburzenia nerwicowe. **Rośnie liczba osób z problemami psychicznymi i depresją**, zwłaszcza wśród młodzieży, maleje zarazem dostępność leczenia. Problem samotności dotyczy już nie tylko osób starszych, zwłaszcza kobiet (**singularyzacja i feminizacja starości**), ale również osób w młodszym wieku, w tym wchodzących w dorosłość. Problemy i zaburzenia będą się nasilać.

48%

TAKI ODSETEK ANKIETOWANYCH PRACOWNIKÓW JEDNOSTEK POMOCY SPOŁECZNEJ DOSTRZEGA W SWOIM NAJBLIŻSZYM OTOCZENIU PRZYPADKI OSÓB, KTÓRE MOGŁYBY / POWINNY SKORZYSTAĆ Z MIESZKAŃ CHRONIONYCH

INNE ELEMENTY DIAGNOZY SPOŁECZNEJ

- Mazowsze jest **niejednorodne pod względem gospodarczym, przestrzennym i społecznym**. Występują różnice między gminami w zamożności, dostępie do usług publicznych i infrastruktury społecznej. Zasoby pomocy i wsparcia nie są równomiernie rozlokowane. Trendy gospodarcze i cywilizacyjne stwarzają ryzyko, że różnice te mogą się pogłębiać. Wobec nowych wyzwań społecznych i zdrowotnych pojawia się **problem deficytu pracowników medycznych, socjalnych i opiekuńczych**, związany m.in. z wynagrodzeniami i niskim prestiżem zawodu. Niedobory kadrowe mogą utrudnić realizację wyzwań związanych ze starzeniem się społeczeństwa regionu i nowymi potrzebami społecznymi.

SYTUACJA SPOŁECZNA GRUP KLUCZOWYCH Z PUNKTU WIDZENIA ROZWIJANIA MIESZKALNICTWA CHRONIONEGO NA MAZOWSZU

- Jak wynika z „Oceny zasobów pomocy społecznej Województwa Mazowieckiego za 2020 rok”, w ciągu dekady 2011 – 2020 liczba osób otrzymujących pomoc społeczną ogółem zmniejszyła się w regionie o 1/3, co należy tłumaczyć stabilną dekadą gospodarczą, niskim poziomem bezrobocia oraz znacznym wzrostem transferów socjalnych. Znacznie **spadła liczba rodzin otrzymujących wsparcie z powodu bezradności opiekuńczo – wychowawczej, bezrobocia, ubóstwa** (spadek objętych pomocą rodzin w ciągu dekady odpowiednio o 46,

42, 41 proc.). Stabilna jest liczba osób otrzymujących wsparcie z powodu **długotrwałej lub ciężkiej choroby** (ok. 50 tys. osób). W 2020 r. stała się ona najczęstszym powodem przyznawania świadczeń pomocy społecznej. Wzrost liczby rodzin potrzebujących pomocy dotyczy bezdomności (63 proc.) oraz narkomanii.

Tabela 5. Główne powody wsparcia społecznego na Mazowszu
Liczba objętych pomocą rodzin w latach 2011 – 2020

Wyszczególnienie	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Trend
Długotrwała lub ciężka choroba	53 142	52 686	53 521	54 131	54 245	54 772	54 157	53 706	52 606	50 078	↓
Ubóstwo	82 469	83 885	87 357	86 067	82 695	76 552	68 320	58 969	52 687	48 799	↓
Niepełnosprawność	46 194	45 294	46 360	45 953	44 704	44 462	43 391	40 987	38 733	35 243	↓
Bezrobocie	62 752	64 589	68 862	65 354	60 316	52 771	45 092	37 658	32 131	30 124	↓
Bezradność opiekuńczo-wychowawcza	30 827	29 683	29 015	27 647	26 301	24 253	21 614	20 808	19 044	17 294	↓
Potrzeba ochrony macierzyństwa	12 419	13 164	13 499	13 732	14 012	12 913	11 238	10 888	9 768	8 434	↓
Alkoholizm	11 508	11 225	11 108	10 685	10 086	9 315	8 830	7 888	7 343	6 716	↓
Bezdomność	2 935	3 177	3 148	3 338	3 314	3 154	3 383	3 272	4 676	4 813	↑
Przemoc w rodzinie	2 004	2 201	2 354	2 479	2 319	2 016	1 883	1 888	1 691	1 591	↓
Łącznie	304 250	305 904	315 224	309 386	297 992	280 208	257 908	236 064	218 679	203 092	

Źródło: Ocena Zasobów Pomocy Społecznej za 2020 r., UMWM

Tabela 6. Główne powody wsparcia społecznego na Mazowszu.
Liczba rodzin objętych wsparciem (2020)

Wyszczególnienie	Liczba rodzin	w tym na wsi	Liczba osób w rodzinach
Ubóstwo	48 799	18 512	97 950
Długotrwała lub ciężka choroba	50 078	13 253	80 147
Niepełnosprawność	35 243	11 606	56 808
Bezrobocie	30 124	12 160	72 557
Bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych	17 294	6 009	53 005
Potrzeba ochrony macierzyństwa	8 434	4 787	40 830
Alkoholizm	6 716	2 353	10 979
Bezdomność	4 813	569	4 990
Przemoc w rodzinie	1 591	596	4 683
Sytuacja kryzysowa	986	239	2 224
Trudność w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego	1 294	355	1 746
Zdarzenie losowe	1 075	455	2 181
Narkomania	727	59	977
Trudność w integracji osób, które otrzymały status uchodźcy	356	19	968
Sieroctwo	84	42	191
RAZEM	207 614	71 014	430 236

Źródło: Ocena Zasobów Pomocy Społecznej za 2020 r., UMWM

- Analiza powodów udzielania pomocy społecznej na Mazowszu oraz liczebności grup obejmowanych wsparciem wskazuje, że pomoc dotycząca grup najbardziej kwalifikowanych do mieszkań chronionych świadczona jest obecnie przez dla ponad 200 tys. osób.

- Dla oszacowania popytu na mieszkania chronione kluczowa jest analiza grup społecznych, do których adresowane jest to świadczenie. **Najliczniejszą wśród potencjalnych adresatów jest grupa osób starszych.** Liczba osób w wieku 65+ wynosi na Mazowszu ok. 1 mln (2020), z czego 252 tys. w wieku 70-74 lata, 146 tys. w wieku 75-79 lat, 126 tys. w wieku 80-84 lata i 129 tys. powyżej 85 roku życia.
- Wzrasta liczba osób o złym stanie zdrowia. Ogólnokrajowe badania wskazują na **ryzyko pogarszania się kondycji zdrowotnej Polaków** z powodu następstw niezdrowego trybu życia, używania substancji psychoaktywnych, zanieczyszczenia środowiska, chorób cywilizacyjnych i chorób związanych z wiekiem. Trudno określić, jak wpłynie w dłuższej perspektywie na zdrowie mieszkańców pandemia COVID-19, i związane z nią konsekwencje w postaci chorób płuc, serca czy zwiększenie ryzyka udarów.
- W regionie mieszka **ponad 500 tys. osób ze stwierdzoną niepełnosprawnością.** Większość z nich (ponad 350 tys.) mieszka w miastach. Najczęściej orzekane przyczyny niepełnosprawności to upośledzenia narządu ruchu, choroby neurologiczne, choroby układu oddechowego i krążenia oraz choroby psychiczne.

63,6%

TAKI ODSETEK ANKIETOWANYCH PRACOWNIKÓW JEDNOSTEK POMOCY SPOŁECZNEJ W REGIONIE UWAŻA, ŻE NALEŻY ZWIĘKSZYĆ DOSTĘPNOŚĆ MIESZKAŃ CHRONIONYCH DLA RODZIN NIEPEŁNOSPRAWNYCH Z DZIEĆMI

- Na Mazowszu liczna jest również grupa **osób z zaburzeniami psychicznymi.** Liczba zarejestrowanych chorych na zaburzenia organiczne wynosi 84 tys. osób (2014). Liczba osób uzależnionych oszacowano na 125 tys. (najwięcej w kraju). 114 tys. osób cierpi na zaburzenia nastroju. Z powodu zaburzeń lękowych leczy się ponad 230 tys. osób. Województwo Mazowieckie ma najwięcej w Polsce zarejestrowanych pacjentów w poradni dla osób z zaburzeniami psychicznymi, uzależnionych od alkoholu i innych substancji – w 2016 r. było to **ponad 240 tys. osób.**

27,3%

TYLU ANKIETOWANYCH W BADANIU PRACOWNIKÓW JEDNOSTEK POMOCY SPOŁECZNEJ NA MAZOWSZU DOSTRZEGA POTRZEBĘ ROZWIJANIA MIESZKAŃ CHRONIONYCH DLA OSÓB Z ZABURZENIAMI PSYCHICZNYMI

- Można założyć, że utrzyma się konieczność wsparcia **rodzin korzystających z pomocy społecznej z powodu bezradności,** których liczba wynosi obecnie na Mazowszu 17,2 tys. (2020). W 2020 r. w ramach wsparcia rodzin dotkniętych bezradnością pomoc otrzymało ok. 53 tys. osób na Mazowszu.

- Niepokojący jest wzrost na Mazowszu liczby **osób w kryzysie bezdomności**, a perspektywa pogorszenia się koniunktury gospodarczej, spadku zatrudnienia, dochodów i inflacji zwiększa ryzyko bezdomności. Wsparcie z powodu kryzysu bezdomności otrzymało w 2020 r. 4813 rodzin.
- Kolejnym obszarem ryzyka jest **przemoc w rodzinie**. Liczbę osób dotkniętych przemocą domową na Mazowszu szacuje się na 25 tys. (2019). Z powodu przemocy w rodzinie w trudnej sytuacji życiowej znalazło się 5,3 tys. osób. Poza wsparciem materialnym, ofiary przemocy zostały objęte wsparciem ośrodków interwencji kryzysowej (2121 osób). Poradnictwo specjalistyczne z powodu przemocy w rodzinie lub jej podejrzenia objęło 17,6 tys. osób. Liczba wypełnionych formularzy procedury „Niebieskiej Karty” w 2020 r. wyniosła prawie 3,8 tys.

36%

TAKI ODSETEK UCZESTNIKÓW BADANIA ANKIETOWEGO W POWIATACH I GMINACH WSKAZUJE, ŻE NAJBARDZIEJ POMOCY W POSTACI MIESZKAŃ CHRONIONYCH POTRZEBOWAŁYBY OFIARY PRZEMOCY W RODZINIE.

- Należy również uwzględnić konieczność pomocy w przypadku **zdarzeń losowych i sytuacji kryzysowych**. Ich liczba spada, ale mogą zdarzyć się sytuacje związane ze zdarzeniami losowymi, klęskami żywiołowymi, zagrożeniem ekologicznym itp. W 2020 r. pomoc taką otrzymało 67 rodzin.
- Niewielką grupą są osoby zwolnione z zakładów penitencjarnych znajdujących się w regionie – w 2020 r. było to 598 osób. 1294 rodzin otrzymało pomoc w związku z trudnością przystosowania się do życia po opuszczeniu zakładu karnego w 2020 r.
- Problemy integracyjne dotyczą **niewielkiego odsetka cudzoziemców**. 185 osób ze statusem uchodźcy skorzystało ze wsparcia samorządu mazowieckiego w 2020 r. – pomoc dotyczyła 102 rodzin. 105 rodzin otrzymało pomoc w formie pracy socjalnej, poradnictwa psychologicznego, pedagogicznego i prawnego oraz pomocy w załatwianiu spraw w instytucjach i urzędach (2020).
- W 2020 r. 5,9 tys. dzieci **przebywało w pieczy zastępczej** – w tym 964 z powodu sieroctwa i pólsieroctwa. 29 tys. różnego rodzaju świadczeń wypłacił w 2020 r. samorząd Mazowsza na cele związane z usamodzielnieniem, kontynuowaniem nauki lub zagospodarowaniem się osób pełnoletnich opuszczających rodziny zastępcze i placówki opiekuńczo – wychowawcze.
- Przegląd grup społecznych istotnych z punktu widzenia mieszkalnictwa chronionego wskazuje więc, że tylko w grupie osób opuszczających pieczę zastępczą, zakłady karne, w

krzysie bezdomności, doświadczających przemocy domowej lub wymagających pomocy z powodu sytuacji kryzysowej jest na Mazowszu **co najmniej 30 tys. osób**. Znacznie szersza, jest grupa osób w podeszłym wieku, przewlekle chorych, niepełnosprawnych i z zaburzeniami psychicznymi, w której również mogą pojawiać się potrzeby w zakresie mieszkalnictwa chronionego lub wspomagane – **liczy ona ponad 1 mln mieszkańców**.

23%

TAKI ODSETEK ANKIETOWANYCH PRACOWNIKÓW JEDNOSTEK POMOCY SPOŁECZNEJ W REGIONIE NIE POTRAFI OKREŚLIĆ, CZY W ICH GMINIE / POWIECIE ISTNIEJE ZAPOTRZEBOWANIE NA MIESZKANIA CHRONIONE.

WNIOSKI I REKOMENDACJE WYNIKAJĄCE Z DIAGNOZY SPOŁECZNEJ DLA MIESZKALNICTWA CHRONIONEGO NA MAZOWSZU

1. Diagnoza Społeczna, przygotowana na potrzeby „Strategii Społecznej Mazowsza 2021 – 2030” wskazuje, że obszarami szczególnych wyzwań w najbliższej dekadzie będą m.in. konieczność większego wsparcia osób starszych, niesamodzielných, samotnych, osób z niepełnosprawnościami, osób opuszczających pieczę zastępczą i inne ośrodki, rozpoczynających samodzielne życie, osób przewlekle chorych (w tym na choroby otępienne), osób dotkniętych kryzysami psychicznymi, osób w kryzysie bezdomności oraz dotkniętych przemocą w rodzinie. **Mieszkania chronione mogą być istotnym narzędziem wsparcia dla każdej z tych grup.**
2. Tylko w grupach najczęściej obejmowanych świadczeniem w postaci mieszkania chronionego (osoby usamodzielniające się po opuszczeniu pieczy zastępczej, ofiary przemocy w rodzinie, osoby na pierwszym etapie bezdomności, osoby w sytuacji kryzysu życiowego lub zdrowotnego) jest na Mazowszu **co najmniej 30 tys. osób**. We wszystkich grupach potrzebujących wsparcia, które mogłyby skorzystać z mieszkania chronionego jest maksymalnie nawet ok. 1 mln osób. Gdyby z tego świadczenia miało skorzystać 0,01 osób, wymagałoby to kilku tysięcy miejsc w mieszkaniach chronionych w regionie.
3. **Analizy te prowadzą do wniosku, że mieszkalnictwo chronione powinno zyskać więc na Mazowszu status priorytetu regionalnej polityki społecznej. Władze Województwa Mazowieckiego powinny opracować i przyjąć Plan Rozwoju Mieszkalnictwa Treningowego i Wspieranego, stwarzający warunki do zwiększenia liczby mieszkań tego typu w powiatach. Plan taki powinien uwzględniać tworzenie zarówno mieszkań chronionych, jak i wspomaganych, elastyczniejszych pod względem kryterium kwalifikacji.**
4. **Wprowadzeniu takiego planu sprzyja zarówno nowa perspektywa planowania strategicznego w regionie, jak i nowa perspektywa wydatkowania funduszy europejskich.** Dają one możliwość wykorzystania funduszy unijnych, krajowych i regionalnych do

stworzenia trwałego instrumentu wsparcia dla tysięcy osób mieszkających na Mazowszu.

5. Plan rozwoju mieszkalnictwa treningowego i wspieranego (zarówno chronionego, jak i wspomagane) **powinien mieć charakter wieloletni, spójny i zdecentralizowany**. Punktem wyjścia powinna być analiza sytuacji społecznej w powiatach. Należy dokonać również szczegółowej ewaluacji i analizy kosztów funkcjonowania **wszystkich już działających na Mazowszu mieszkań**, z uwzględnieniem ich specyfiki i świadczonych w nich usług.
6. W regionie powinien powstać również **Model Rozwoju Mieszkań Treningowych i Wspieranych**, który pozwoli stworzyć ramy organizacyjne i zarządcze do rozwijania zarówno mieszkalnictwa chronionego, jak i wspomagane. Model powinien uwzględniać wszystkie aspekty, procedury i dobre praktyki związane z tworzeniem mieszkań tego typu i zarządzaniem nimi, w tym metody ewaluacji efektów wsparcia. Elementem wdrożenia Modelu powinny być szkolenia wdrożeniowe dla pracowników służb społecznych.

7. Wnioski z badania FGI dotyczącego oceny potencjału i potrzeb w zakresie mieszkań chronionych

- Elementem projektu było badanie jakościowe metodą FGI (zogniskowane wywiady grupowe FGI) z udziałem osób programujących i realizujących politykę społeczną w regionie (pracowników Mazowieckiego Centrum Pomocy Społecznej oraz powiatowych i gminnych centrów pomocy społecznej) W badaniu wzięli udział pracownicy MCPS, posiadających duże doświadczenie w zakresie projektowania działań w zakresie pomocy społecznej, zarówno w instytucjach publicznych, jak i pozarządowych oraz osoby reprezentujące powiatowe i gminne jednostki. **Oba badania koncentrowały się na opisie działań prowadzonych w zakresie mieszkalnictwa chronionego, a także oszacowaniu potrzeb oraz wskazaniu barier i ograniczeń w rozwoju.**
- Część badanych uczestniczyła aktywnie w projektach dotyczących planowania i tworzenia mieszkalnictwa chronionego na Mazowszu (m.in. dla osób z upośledzeniem umysłowym, wychowanków opuszczających pieczę zastępczą, dla samotnych matek oraz dzieci opuszczających placówki opiekuńczo-wychowawcze oraz osób w kryzysie bezdomności). Niektórzy badani zapoznawali się również z projektami mieszkalnictwa chronionego i wspomagane go prowadzonymi w innych regionach.

„Prowadziłam program mieszkań chronionych dla wychowanków pieczy zastępczej. Uważam, że to najlepszy sposób, by pomóc takim osobom „stać na własnych nogach” w dorosłym życiu. Często brakuje im pewności siebie i wiary we własne możliwości. Uważam, że mieszkanie treningowe to najlepszy sposób na ich usamodzielnianie. W naszej gminie powinniśmy ich mieć kilka razy więcej”.
Uczestniczka badania FGI

- Zasady funkcjonowania mieszkań chronionych oraz funkcje, jakie mają spełniać są zasadniczo badanym dość dobrze znane. Część z badanych wskazywała na konieczność umieszczenia zagadnienia mieszkań chronionych w szerszym kontekście sytuacji mieszkaniowej na Mazowszu, czyli dostępności do mieszkań komunalnych, socjalnych oraz wspomaganych.
- Część badanych sygnalizowała niejasności, jakie wiążą się z terminologią mieszkań chronionych, wspomaganych, treningowych i wspieranych: **kategorie te nie są dla wszystkich badanych jasne.** Jak wskazywano, lokalne społeczności także często nie rozumieją ich istoty. Są one często są mylone z mieszkaniami komunalnymi i kojarzone z patologią lub dysfunkcjami społecznymi. Tworzy to niekiedy opór wobec ich tworzenia.
- Uczestnicy grup focusowych, którzy posiadają doświadczenie w zarządzaniu mieszkaniem chronionym wskazywali na **dobre doświadczenia dotyczące tego instrumentu wsparcia**, przy czym zakres ich doświadczeń sięga od kilku miesięcy do nawet dziesięciu lat, zależnie

od tego kiedy mieszkanie chronione pojawiło się w zasobie powiatu czy gminy. W szczególności, podkreślano przydatność mieszkań typu treningowego w usamodzielnianiu wychowanków pieczy zastępczej – w tym obszarze badani zdają się mieć największe doświadczenie.

„Ta forma pomocy bardzo sprawdziła się w usamodzielnianiu młodzieży wychodzącej z pieczy zastępczej. Tym osobom trzeba pomóc w usamodzielnieniu się, wytrunięciu w świat. Mieszkanie chronione jest najlepszym do tego narzędziem”. *Uczestniczka badania FGI*

„Moje doświadczenia są bardzo dobre. Mieliśmy w mieszkaniach różne osoby – bezdomnego, półsierotę, kobietę z dzieckiem z rodziny przemocowej, teraz osobę po pobycie w więzieniu. Wszyscy zmotywowani, by szybko stanąć na nogi. Mieszkanie chronione im pomogło”. *Uczestniczka badania FGI*

- Jeśli chodzi o grupy osób, które powinny w pierwszej kolejności korzystać z mieszkań chronionych, uczestnicy badania wskazywali:
 - Osoby **opuszczające pieczę zastępczą**, nie tylko sieroty lub półsieroty, ale wszystkich wychowanków opuszczających pieczę zastępczą lub placówki opiekuńczo – wychowawcze. Według badanych, mieszkanie treningowe jest najlepszą metodą usamodzielnienia społecznego wychowanków.
 - Osoby **doświadczające kryzysu psychicznego oraz z chorobami psychicznymi** – mieszkanie chronione jest w tym przypadku elementem szerszego procesu zdrowienia i powrotu do funkcjonowania w społeczności.
 - Osoby **z niepełnosprawnościami**, zdiagnozowane przez psychologa i doradców, mające potencjał na usamodzielnienie.
 - Kobiety, dzieci i mężczyźni **doświadczających przemocy domowej**: mieszkanie chronione może być w tym przypadku pomocne do usamodzielnienia się i rozpoczęcia życia w nowym środowisku.
 - Osoby **w kryzysie bezdomności** – wskazywano, że koordynacja i zapewnienie opieki osobom przebywającym w mieszkaniach chronionych jest łatwiejsze w przypadku, gdy są one przeznaczone dla większej liczby osób (doświadczenia m.in. Caritas).
- Jako główne bariery rozwoju mieszkalnictwa chronionego uczestnicy badania wskazali:
 - **Ograniczony zasób mieszkaniowy gmin i powiatów**: brak dostatecznej jakości mieszkań w zasobie komunalnym, ograniczone środki budżetowe i możliwości pozyskiwania nowych mieszkań.

- **Wysoki koszt stworzenia, remontu i adaptacji mieszkania chronionego.** Koszt stworzenia mieszkania jest dla mniejszych powiatów i gmin barierą zaporową.

„Dla wielu powiatów koszt tworzenia mieszkań chronionych jest zaporowy. Projekty te będą miały rację tylko wówczas, gdy powstanie systemowy program ich finansowania”. Uczestnik badania FGI

„Myślę, że przeszkodą są przede wszystkim finanse. Jest trudność w pozyskaniu mieszkań. Trzeba je też wyposażać, a to kosztuje. Musimy też myśleć o kosztach świadczonych później usług”. Uczestniczka badania FGI

- **Koszty prowadzenia mieszkania i świadczenia usług.** Koszt utrzymania mieszkania i towarzyszących mu usług uczestnicy badania szacowali na kwotę od kilkuset złotych miesięcznie do ponad tysiąca złotych. W porównaniu z kosztami utrzymania podopiecznego w domu pomocy społecznej (ok. 3 – 3,5 tys. zł czy nawet schronisku dla osób bezdomnych (ok. 1 tys. zł) są to jednak koszty znacznie niższe. Niemniej, finansowanie mieszkań chronionych jest postrzegane jako poważne wyzwanie. Zagadnienie kosztów utrzymania mieszkań w regionie wymaga dalszych, pogłębionych analiz i porównania z kosztami opieki instytucjonalnej. Zróżnicowanie Mazowsza powoduje, że koszty te będą się znacznie różnić pomiędzy Regionem Mazowieckim Stołecznym (RMS) a Regionem Mazowieckim Regionalnym (RMR).
- **Ograniczone zasoby finansowe i kadrowe, utrudniające świadczenie usług dla mieszkańców mieszkań chronionych oraz ograniczenia w dostępie do specjalistów.** Badani wskazywali, że w kosztach mieszkań chronionych należy uwzględnić koszty świadczonych usług wsparcia (trenerskich, opieki środowiskowej itp.), a także ograniczone możliwości korzystania ze specjalistów (np. psychologa czy rehabilitanta). Na ograniczenia te zwracano uwagę także w projekcie „Liderzy kooperacji” prowadzonym na Mazowszu. W niektórych gminach i powiatach działa niewiele organizacji pozarządowych, które są w stanie wykonać te usługi.
- **Niewystarczająca liczba pracowników socjalnych.** Niedobór pracowników socjalnych, asystentów rodziny, terapeutów i psychologów, potrzeba wsparcia pracowników socjalnych z powodu obciążenia (m.in. potrzeba superwizji).

„Samo mieszkanie nie rozwiązuje problemu. Muszą być usługi opiekuńcze, program wsparcia psychologicznego, pomoc w odnalezieniu się. Z tym jest pewien problem. Brakuje psychologów, rehabilitantów, usług. W wielu częściach regionu jest z tym kłopot”. Uczestniczka badania FGI

„Bardzo ważne jest wsparcie psychologiczne dla mieszkańców takich mieszkań przy wykonywaniu zwykłych czynności, wracaniu do samodzielności. Często są kłopoty ze znalezieniem i zatrudnieniem psychologów, trenerów, koordynatorów. Trzeba wziąć to pod uwagę”. Uczestniczka badania FGI

- **Ograniczenia administracyjno – polityczne** (np. ograniczenie dostępu do uzyskania statusu uchodźcy, stosowanie kryterium dochodowego).
- **Barierę strategiczną:** brak strategii tworzenia mieszkań chronionych w regionie jako kierunku deinstytucjonalizacji, a także brak systemu, zapewniającego współpracę instytucji ekosystemu wsparcia społecznego (rządu, samorządów, organizacji pozarządowych, podmiotów ekonomii społecznej) w tworzeniu i prowadzeniu mieszkań chronionych oraz świadczenia usług na rzecz osób, które w nich przebywają.
- **Niedostateczna wiedza i informacja:** brak dostatecznego rozeznania i wiedzy o modelu, w którym mieszkania chronione funkcjonują w sposób najbardziej efektywny, przykładów z innych regionów czy miast.

„Myślę, że taką barierą jest wiedza. Ja wiem, że takie mieszkania istnieją, czytałam o nich. Wiem, że są nawet na Mazowszu. Ale nigdy nie miałam okazji zobaczyć jak działają, porozmawiać z prowadzącymi je pracownikami”. Uczestniczka badania FGI

- **Barierę po stronie użytkowników:** niezrozumienie idei mieszkania chronionego, kwestionowanie okresowości pobytu, niechęć do korzystania z mieszkania chronionego wspólnie z inną osobą lub traktowanie mieszkania chronionego jako socjalnego (i kwestionowanie np. przydatności towarzyszących mu usług wsparcia), niechęć do korzystania z usług wsparcia, obawy przed stygmatyzacją.

„Zdarza się, że użytkownicy nie rozumieją idei mieszkania chronionego, uważają, że to zwykłe mieszkanie socjalne, odmawiają opieki i usług wsparcia trenerów czy psychologów”. Uczestniczka badania FGI

- Uczestnicy badania byli zgodni, że mieszkalnictwo chronione nie jest w regionie rozwinięte, choć istnieje na nie duże zapotrzebowanie. Zapotrzebowanie w gminach / powiatach szacowano na dodatkowe kilkanaście, kilkadziesiąt miejsc w mieszkaniach chronionych w skali roku. Jak podkreślano, ze wskaźników ujętych w rządowym programie deinstytucjonalizacji wynika, że z mieszkań chronionych w przypadku Mazowsza powinno być co najmniej dziesięciokrotnie więcej niż jest obecnie.

„U nas przydałoby się co najmniej kilkanaście mieszkań, zwłaszcza dla osób z niepełnosprawnościami i seniorów. Interesujemy się tym rozwiązaniem. Bo potrzeb nie brakuje. Uczestnik badania FGI

„W Warszawie należałoby właściwie zbudować cały budynek z mieszkaniami chronionymi i wspomaganyymi. Na pewno nie zabrakłoby potrzebujących”. Uczestniczka badania FGI

- Według badanych, mieszkania chronione **nie powinny być rozwiązaniem „niszowym”** – w **każdym powiecie powinien funkcjonować ich zasób**. Wymaga to, ich zdaniem, długofalowego programu tworzenia i rozwoju mieszkalnictwa chronionego w regionie, w którym brałyby udział wszystkie powiaty i gminy. Należy również dokładniej określić potrzeby społeczne w tym zakresie oraz przeanalizować, jak rozwiązanie to funkcjonuje w innych regionach.

„Mieszkania chronione to bardzo dobra pomoc, a niestety stanowi niszowy temat w gminach i powiatach”. Uczestnik badania FGI

„W naszym powiecie liczba mieszkań, które posiadamy wydaje się wystarczająca. Ale mamy dobrze rozwiniętą pomoc środowiskową, np. dla osób z niepełnosprawnościami i w kryzysach psychicznych. Przydałyby się nam chyba dla osób, starszych, niesamodzielnych, które nie muszą jeszcze iść do DPS-u”. Uczestniczka badania FGI

„Należałoby dobrze zdiagnozować w powiecie, jakie jest zapotrzebowanie i ile takich mieszkań stworzyć. Poznałabym chętnie co robią w tym zakresie inne gminy”. Uczestniczka badania FGI

- Badani wskazywali na to, że z jednej strony powinny istnieć mieszkania „profilowane” (np. dla wychowanków pieczy zastępczej, osób z niepełnosprawnością), ale z drugiej konieczna jest elastyczność, tak by mogły z nich skorzystać osoby, które akurat potrzebują pomocy (np. kryzys w rodzinie). Zasób ten powinien być więc wykorzystywany w zależności od potrzeby. Pojawił się również wątek potrzeby współpracy między gminami w tworzeniu mieszkań chronionych.

„Nie powinno się chyba profilować tego typu mieszkań do określonej grupy społecznej. Jeśli byłby taki zasób mieszkań na terenie gminy, to można by z niego korzystać w zależności od sytuacji. Są ludzie w różnych sytuacjach życiowych, różne lokalne potrzeby”. Uczestniczka badania FGI

- Istotne znaczenie według badanych ma **zapewnienie osobom przebywającym w mieszkaniach treningowych adekwatnego wsparcia w postaci indywidualnych planów usług**: wsparcia trenerów, terapeutów, doradców, asystentów. Badani podkreślali, że

w mieszkaniach powinny być realizowane wysokiej jakości usługi opiekuńcze, specjalistyczne, treningi, terapie, wsparcie psychologiczne, nauka zarządzania budżetem domowym, szkolenia z zakresu samodzielności i zaradności. Czynniki te mają kluczowe znaczenie dla efektywności wsparcia, czyli przygotowania do samodzielnego życia. Dotyczy to takich kategorii jak wychowankowie pieczy zastępczej, osoby w kryzysie bezdomności, kryzysie psychicznym, ofiary przemocy w rodzinie.

„Każdy przypadek trzeba traktować indywidualnie, i dlatego kluczowa jest koordynacja opieki w takich mieszkaniach. Pamiętam osobę po 4 próbach samobójczych i pobycie w szpitalu, która w mieszkaniu chronionym zaczęła samodzielnie funkcjonować, znalazła z pomocą opiekuna pracę, poznała drugą osobę, zaczęli wspólnie wynajmować mieszkanie. Wszystko dzięki dobrej opiece”. Uczestniczka badania FGI

- Przedstawiciele ośrodków pomocy społecznej wskazywali również na element **wzajemnego wspierania się mieszkańców mieszkań chronionych**, czy to w przypadku wychowanków pieczy zastępczej, czy osób z chorobami psychicznymi lub niepełnosprawnościami. Wątpliwości budziła np. kwestia, czy rozwiązania deinstytucjonalizacyjne są możliwe w przypadku wszystkich przypadków niepełnosprawności, i jakie okoliczności wykluczają pobyt w mieszkaniu chronionym.

„Te osoby mieszkając razem mają szanse wspierać siebie nawzajem. Ciekawi mnie, jak wygląda w praktyce takie wsparcie, jakie są jego efekty”. Uczestniczka badania FGI

- Innym podnoszonym wątkiem była kwestia niskiej wiedzy dotyczącej kosztów funkcjonowania mieszkania chronionego w relacji do kosztów opieki instytucjonalnej, a także kwestia koordynacji opieki i pomocy oraz indywidualnego podejścia do każdego przypadku. **Postulat indywidualizacji pomocy pojawiał się w wielu wypowiedziach.** Ważny według badanych jest również wątek zapewnienia wspieranej osobie dalszego funkcjonowania po zakończeniu pobytu w mieszkaniu chronionym.

„Myślę, że takie mieszkania można by realizować w jakimś szerszym projekcie, np. unijnym, który pozwoli zrealizować większą liczbę mieszkań i zapewni koszty na realizację. Koszty opieki są w takiej placówce chyba niższe niż w placówkach całodobowych, to jest ważny argument”. Uczestniczka badania FGI

„Uważam, że ważne jest indywidualne podejście. Chciałabym, żeby takie mieszkania były elastyczne, żeby można było w nich pomagać różnym osobom, z różnymi potrzebami społecznymi”. Uczestniczka badania FGI

WNIOSKI I REKOMENDACJE Z BADANIA FGI
DOTYCZĄCE MIESZKAŃ CHRONIONYCH NA MAZOWSZU

1. Według pracowników służb społecznych na Mazowszu, **mieszkania chronione powinny stać się istotnym elementem wsparcia społecznego w regionie:** usługą, która nie ma charakteru niszowego, ale jest jednym z istotnych elementów ekosystemu wsparcia społecznego. Zagadnieniu temu należy zatem nadać wyższy priorytet strategiczny (programu regionalnego).
2. **Doświadczenia tych gmin i powiatów, które obecnie prowadzą mieszkania chronione są pozytywne lub bardzo pozytywne.** Badani wskazywali na wiele konkretnych, jednostkowych przykładów osób, którym pobyt w mieszkaniu treningowym pozwolił na powrót do samodzielnego funkcjonowania społecznego lub rozpoczęcie samodzielnego życia. Sporadycznie jedynie przywoływano przypadki osób, które nie miały motywacji wewnętrznej do usamodzielnienia się. **Wiedza i doświadczenie pracowników społecznych mających już doświadczenie w zakresie mieszkań chronionych powinny być wykorzystane w tworzeniu nowych placówek.**
3. Badani wskazali na to, że zapotrzebowanie na mieszkania chronione w ich jednostkach administracyjnych dotyczy kilkunastu – kilkudziesięciu miejsc. Podkreślali zarazem, że tworzenie mieszkań chronionych powinno wynikać z lokalnej diagnozy i przeglądu potrzeb, a także strategicznej decyzji, dla jakich grup potrzebujących rozwijać tę usługę. **Oznacza to, że w skali regionu zapotrzebowanie na miejsca w mieszkaniach chronionych można szacować nawet na 1–1,5 tys. miejsc.**

1–1,5
TYS.

NA TYLE MOŻNA WSTĘPNIE OSZACOWAĆ POTRZEBY
POWIATÓW I GMIN WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO
JEŚLI CHODZI O DODATKOWE MIEJSCA
W MIESZKANIACH CHRONIONYCH W REGIONIE

8. Wnioski z badania ankietowego pracowników pomocy społecznej na Mazowszu

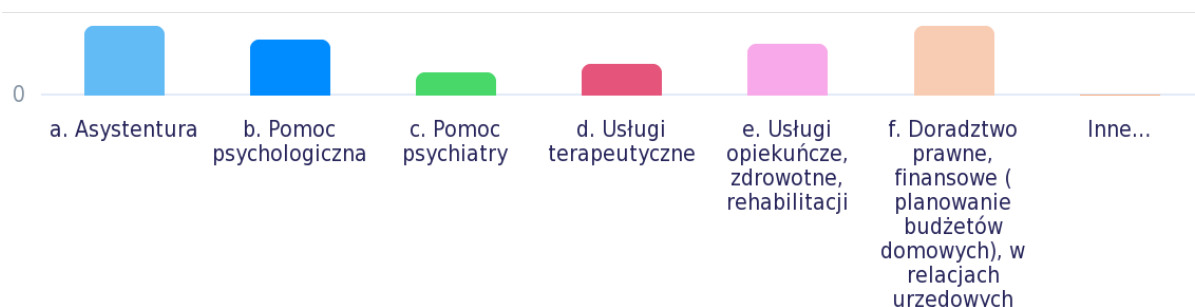
- Dopełnieniem analizy były badania ankietowe, przeprowadzone na pracownikach ośrodków pomocy społecznej w regionie. W nadaniu wzięło udział 231 osób. **94,4 proc. słyszała o formie pomocy jaką są mieszkania chronione.** Zaledwie 4,8 proc. nie wie, czym dokładnie jest ta forma wsparcia.
- Niewielu ankietowanych było jednak w stanie spontanicznie podać, ile jest mniej więcej mieszkań chronionych w ich powiecie. 23 proc. deklaruje brak wiedzy, czy istnieje na terenie powiatu duże zainteresowanie korzystaniem z mieszkań chronionych jako formą wsparcia. 48,5 proc. dostrzega w swoim otoczeniu społecznym przypadki zainteresowanych mieszkaniami chronionymi osób. 19 proc. zauważa natomiast duże zapotrzebowanie na tę usługę. Najmniej, bo **tylko 8,7 proc. nie zauważa potrzeby rozwijania mieszkań chronionych.**
- 49 proc. badanych zna osobiście lub słyszało o osobach i rodzinach potrzebujących wsparcia w postaci mieszkania chronionego z powodu zdarzenia losowego (pożaru, zalania mieszkania, zaważenia). Istotnej wiedzy dostarcza również odpowiedź na pytanie, czy badani znają w swoim otoczeniu kogoś, kto kwalifikowałby się do pomocy w formie mieszkania chronionego spośród różnych grup osób wymagających wsparcia (a więc spełnia ustawowe kryteria). Najczęściej pojawiają się tu: **ofiary przemocy i konfliktu w rodzinie (35,9 proc.) oraz osoby opuszczające rodziny zastępcze (26,8 proc.) oraz osoby z zaburzeniami psychicznymi (27,3 proc.).** Wśród odpowiedzi pojawiają się również osoby niesamodzielne, bezdomne i niesamodzielne. Wskazywany katalog osób, które mogłyby się kwalifikować do pomocy jest dość szeroki. Co czwarta osoba nie potrafiła wskazać osób, które jej zdaniem kwalifikowałyby się do wsparcia.

Q: Czy pomoc w formie mieszkania chronionego poprawiłaby sytuację
osób mieszkających na terenie Pana/i powiatu? N=231

Charakterystyka	Udział odpowiedzi
Osoby bezdomne	18.6%
Osoby opuszczające rodziny zastępcze	26.8%
Osoby opuszczające młodzieżowe ośrodki wychowawcze	10.0%
Osoby opuszczające placówki opiekuńczo – wychowawcze	25.5%
Osoby z zaburzeniami psychicznymi	27.3%
Ofiary przemocy i konfliktu w rodzinie	35.9%
Osoby opuszczające zakłady dla nieletnich	4.3%
Osoby niepełnosprawne fizycznie	16.9%
Osoby starsze	16.9%
Osoby samotne	11.7%

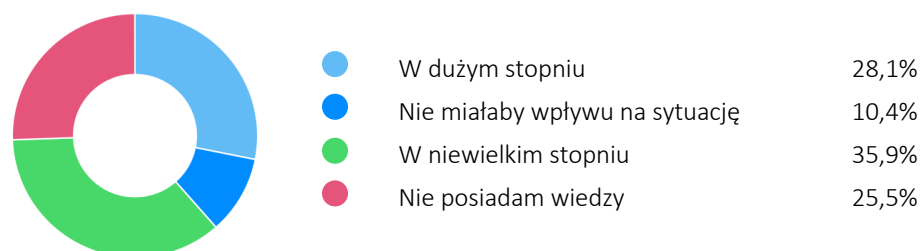
Osoby niesamodzielne	22.1%
Nie znam takich osób	26.8%

- Jeśli chodzi o usługi, które zdaniem ankietowanych powinny być świadczone w mieszkaniach chronionych, na **najwyższej pozycji znalazło się doradztwo prawne, finansowe i w prowadzeniu budżetów domowych (60,6 proc.)** – a więc zadania, które wspomagają osoby umieszczone w mieszkaniach chronionych w usamodzielnieniu się. Na drugim miejscu znalazły się usługi asystenckie (60,2 proc.) oraz pomoc psychologiczna (48,1 proc.). Kolejne wskazywane usługi to zdrowotne i rehabilitacyjne (44,6 proc. i terapeutyczne (27,7 proc.).

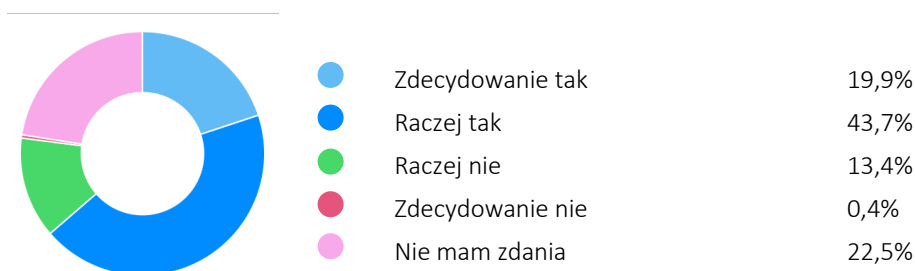
- Część pytań dotyczyła szerzej sytuacji mieszkaniowej w powiatach. Na pytanie o pomoc, jakiej najczęściej potrzebują osoby i rodziny w trudnej sytuacji mieszkaniowej wskazywano w pierwszej kolejności **konieczność znalezienia takim osobom innego mieszkania (40,7 proc.)**, a następnie **pomocy finansowej (27,3)**. Mieszkanie chronione wskazało 16,5 proc., co świadczy o rozpoznaniu tej formy wsparcia jako przede wszystkim narzędzia reintegracji społecznej i podtrzymania samodzielności, a nie rozwiązywania problemów mieszkaniowych. 35,9 proc. badanych wskazało, że mieszkanie chronione w niewielkim stopniu miałoby wpływ na sytuację bytową mieszkańców. **28,1 proc. wskazało jednak, że stopień ten byłby duży.** Co czwarty badany nie ma wiedzy na ten temat. Wskazuje to na konieczność działań edukacyjnych i informacyjnych.

Q: Czy pomoc w formie mieszkania chronionego poprawiłaby sytuację osób mieszkających na terenie Pana/i powiatu? N=231

- Kolejnym badanym zagadnieniem była kwestia wsparcia osób z niepełnosprawnościami posiadających dzieci. **19,9 proc. badanych wskazało, że zdecydowanie należy zwiększyć dostępność mieszkań, w tym chronionych, dla takich rodzin.** 43,7 proc. wskazuje, że raczej należy działać w tym kierunku. Według badanych, zwiększenie dostępności mieszkań dla osób z niepełnosprawnościami wychowujących dzieci powinno nastąpić poprzez tworzenie mieszkań na wynajem ze środków rządowych w ramach społecznego budownictwa czynszowego (40,7 proc.). **37,7 proc. wskazało na istotne w tym kontekście tworzenie mieszkań chronionych oraz wspomaganych.**

Q: Czy uważa Pan/i że należy zwiększyć dostępność mieszkań, w tym chronionych, dla rodzin z dzieckiem z niepełnosprawnością? N=231

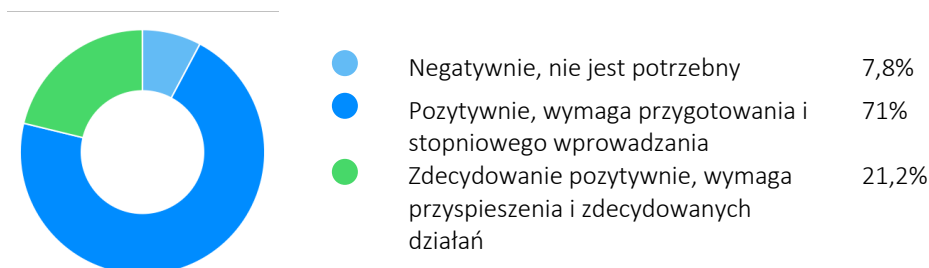
- Pracownicy ośrodków pomocy społecznej mają poczucie, że ich **gminy i powiaty są w niskim stopniu przygotowane, by odpowiedzieć na potrzeby osób i rodzin w zakresie mieszkalnictwa chronionego.** Uczestnicy mogli ocenić przygotowanie przyznając maksymalnie dziesięć gwiazdek na dziesięć możliwych. 27,5 proc. przyznało jedynie jedną gwiazdkę, 18,2 proc. – dwie, a 15,6 proc. – trzy. 27 proc. osób przyznało jednak pięć gwiazdek i więcej. Świadczy to o dużym zróżnicowaniu przygotowania do pomiędzy gminami.

Q: W jakim stopniu Pana/i powiat jest przygotowany, aby odpowiedzieć na potrzeby osób / rodzin w zakresie mieszkalnictwa chronionego? N=231

Charakterystyka	Udział odpowiedzi
★☆☆☆☆☆☆☆☆ 1/10	27.7%
★★☆☆☆☆☆☆☆☆ 2/10	18.2%
★★★☆☆☆☆☆☆ 3/10	15.6%
★★★★☆☆☆☆☆☆ 4/10	11.7%
★★★★★☆☆☆☆ 5/10	14.3%
★★★★★★☆☆☆☆ 6/10	6.1%
★★★★★★★☆☆ 7/10	3.5%
★★★★★★★★☆☆ 8/10	0.9%
★★★★★★★★★☆☆ 9/10	0.9%
★★★★★★★★★★★ 10/10	1.3%

- Badani zostali również zapytani o stosunek do deinstytucjonalizacji, czyli zwiększania usług środowiskowych, pozwalających utrzymać jak najdłużej samodzielność mieszkańców. 7,8 proc. podchodzi do tego procesu negatywnie. **71 proc. deklaruje pozytywne nastawienie, zwracając przy tym uwagę, że proces ten wymaga dobrego przygotowania i stopniowego wprowadzania.** Według 21,2 proc. badanych deinstytucjonalizacja powinna następować szybciej. Wyniki te świadczą o otwartym nastawieniu do zmian w sposobie wspierania potrzebujących grup mieszkańców. Wskazują zarazem, że proces deinstytucjonalizacji jako proces zmiany organizacyjnej powinien być dobrze przygotowany.

Q: Jak ocenia Pan/i znaczenie procesu deinstytucjonalizacji? N=231

W badaniu ankietowym wzięło udział 231 osoby. 89 z nich pracuje w Ośrodkach Pomocy Społecznej, 24 w Miejskich Ośrodkach Pomocy Społecznej, a 70 – gminnych. 31 osób to pracownicy Powiatowych Centrów Pomocy Rodzinie. 17 osób reprezentuje inne instytucje odpowiedzialne w regionie za pomoc społeczną. 26,4 proc. badanych pracuje w gminie miejskiej, 20,8 proc. – miejsko-wiejskiej, a 52,8 proc. – wiejskiej. 81,4 proc. badanych pracuje w systemie pomocy i integracji społecznej dłużej niż 10 lat. W badaniu były reprezentowane wszystkie powiaty poza gostyński. Szczegółowy raport badawczy stanowi Załącznik do tego opracowania.

WNIOSKI I REKOMENDACJE Z BADANIA ANKIETOWEGO DOTYCZĄCE MIESZKAŃ CHRONIONYCH NA MAZOWSZU

1. Doświadczeni zawodowo pracownicy ośrodków pomocy społecznej wskazali w badaniu **potrzebę rozwijania mieszkań chronionych jako elementu systemu wsparcia mieszkańców.** Jedynie 8,7 proc. osób nie dostrzega takiej potrzeby w swojej gminie / powiecie. Wydaje się jednak, że wiedza pracowników pomocy społecznej na Mazowszu na temat tego instrumentu powinna być pogłębiona, gdyż wielu pracowników nie miało zdania lub opinii na związane z mieszkalnictwem chronionym zagadnienia (nawet 20-25 proc. w niektórych pytaniach).
2. Badani są najczęściej pracownikami „pierwszej linii” i stykają się na co dzień z potrzebami różnych grup mieszkańców. W ankiecie wskazali na kilka grup, które ich zdaniem najbardziej potrzebowałyby wsparcia w postaci mieszkań chronionych. Są to ofiary przemocy i konfliktu w rodzinie (35,9 proc.) oraz osoby opuszczające rodziny zastępcze

(26,8 proc.) oraz osoby z zaburzeniami psychicznymi (27,3 proc.). Opinia ta pokrywa się z wcześniejszymi analizami. **Szczególnie należałoby zwrócić na potrzeby ofiar przemocy i konfliktu w rodzinie.** Mieszkania chronione mogłyby stanowić istotny element łańcucha wsparcia osób doświadczających przemocy w rodzinach.

3. Zwraca jednak również uwagę **bardzo szeroki katalog wskazywanych osób** i ocena potrzeb w kolejnych pozycjach. Co piąty badany wskazał **osoby niesamodzielne** (22,1 proc.), które rzadko korzystają obecnie z mieszkań chronionych, a także **osoby starsze** (16,9 proc.), **z niepełnosprawnościami fizycznymi** (16,9 proc.) i **samotne** (11,7 proc.). Zdaniem pracowników instytucji wsparcia mieszkania chronione mogłyby być dobrym narzędziem wsparcia tych osób (utrzymania ich samodzielności). Zwraca uwagę pojawienie się **osób bezdomnych** (18,6 proc.). Badani wskazywali więc nie tylko te grupy, które już kojarzą się z mieszkaniami chronionymi, ale również nowe, których potrzeby w tym zakresie dopiero się szerzej dostrzega.
4. Zwraca uwagę stosunkowo niska ocena przygotowania powiatów do rozwijania mieszkalnictwa chronionego. Może ona wynikać z oceny zasobów (brak lokali, usług specjalistycznych, obawy przed dodatkowymi obowiązkami itp.) lub poczucia braku kompetencji we wdrażaniu szerszych programów mieszkalnictwa chronionego. W przypadku wdrażania na Mazowszu strategicznego programu rozwijania mieszkań chronionych (a taka jest rekomendacja Zespołu Badawczego) **należałoby zatem zadbać o edukację kadr pomocy społecznej – programy szkoleniowe i wsparcia.**
5. Wskazuje na to również nastawienie badanych do deinstytucjonalizacji. Będzie to kluczowy proces i wyzwanie dla regionu w najbliższych latach, wymagający oceny zasobów i strategicznych decyzji kierunkowych. Choć pracownicy są do niego nastawieni pozytywnie i otwarci na zmiany, to **71 proc. badanych oczekuje od władz Mazowsza dobrego przygotowania do deinstytucjonalizacji oraz stopniowego wprowadzania tej filozofii w różnych obszarach pomocy społecznej.** Regionalna strategia deinstytucjonalizacji powinna uwzględniać te oczekiwania pracowników, ujawnione w badaniu. Szczególnie istotne może być zapewnienie pracownikom instytucji społecznych w regionie partycypacji w opracowywaniu ram tego procesu.

71%

TAKI ODSETEK PRACOWNIKÓW JEDNOSTEK POMOCY SPOŁECZNEJ, KTÓRZY WZIĘLI UDZIAŁ W ANKIECIE OCZEKUJE OD WŁADZ REGIONU DOBREGO PRZYGOTOWANIA PROCESU DEINSTYTUCJONALIZACJI POMOCY SPOŁECZNEJ.

9. Nota metodologiczna

METODY BADAWCZE

- Opracowanie „Mieszkalnictwo chronione – analiza potrzeb na Mazowszu” powstała na podstawie analiz i badań własnych. Zaprezentowane wnioski są efektem wykorzystania różnych źródeł i metod badawczych, by zapewnić wielowymiarowy obraz potencjału wykorzystania mieszkań chronionych.
- Na potrzeby dokumentu Zespół Badawczy dokonał **analizy dostępnych danych ilościowych** (dane statystyczne i zasoby) oraz **przegląd trendów demograficznych i społecznych**. Przeprowadzono również **analizę dostępnych źródeł naukowych i opracowań** (badanie *desk research* w dostępnych źródłach, przegląd prac badawczych i wniosków).
- Przeprowadzono **badanie jakościowe – 12 zogniskowane wywiady grupowe FGI z udziałem osób programujących politykę społeczną w regionie oraz pracowników pomocy społecznej w gminach i powiatach**. W FGI wzięły udział osoby dysponujące wiedzą, danymi i przeglądem sytuacji w zakresie zasobów pomocy społecznej na Mazowszu, potrzeb mieszkańców w zakresie wsparcia, strategii, trendów i kierunków dotyczących świadczonych firm wsparcia. Badania zostały przeprowadzone metodą spotkań zdalnych.
- Przeprowadzono **badania ilościowe techniką CAWI, w których wzięło udział 231 pracowników ośrodków pomocy społecznej w gminach i powiatach na różnym szczeblu**, reprezentujących 41 jednostki terytorialne regionu, w tym zajmujących się bezpośrednio pracą socjalną i wykonujących zawód asystenta rodziny itp., w celu pozyskania opinii i oczekiwań. Badania zostały przeprowadzone w grudniu 2021 r.

Tabela 7: Zakładane cele i metody badawcze

CEL BADANIA	METODA	NARZĘDZIA	UCZESTNICY	SPOSÓB REALIZACJI
Uzyskanie danych ilościowych z regionu	Analiza statystyczna Potrzeb	Dokumenty, dane MCPS, GUS	Nie dotyczy	Analiza danych statystycznych, wnioski
Analiza dostępnych źródeł w celu określenia potencjału mieszkalnictwa chronionego na Mazowszu	Badanie desk research - wtórna analiza danych zastanych	Dokumenty statystyki publicznej, sprawozdania, Raporty, analizy i publikacje	Nie dotyczy	Przegląd analiz, raportów, badań, opracowań, analiza dokumentów, formułowanie wniosków
Analiza oczekiwań dotyczących mieszkalnictwa chronionego	Badanie jakościowe – zogniskowane wywiady środowiskowe FGI	Scenariusz przygotowany przez zespół badawczy	Eksperti MCPS (10-15 osób)	Badanie focusowe przeprowadzone w formie zdalnej, wnioski
Analiza potrzeby społecznych w zakresie mieszkań chronionych w	Badanie jakościowe – zogniskowane wywiady środowiskowe FGI	Scenariusz przygotowany przez zespół badawczy	Przedstawiciele wszystkich powiatów	10 badań przeprowadzonych w formie zdalnej,

ocenie przedstawicieli powiatów			(min. 3 osoby z każdego powiatu zajmujące się polityką społeczną w powiecie)	wnioski, rozkład statystyczny, mapowanie
Rozpoznanie ilościowe potrzeb w zakresie mieszkalnictwa chronionego	Badanie ilościowe przeprowadzone metodą CAWI	Kwestionariusz ankiety przygotowany przez zespół badawczy	Służby społeczne z powiatów województwa mazowieckiego	Ankieta online dla przedstawicieli służb społecznych z powiatów województwa mazowieckiego

Źródło: opracowanie własne.

10. Źródła danych

ŹRÓDŁA PIERWOTNE

- Sprawozdania MRPIPS-03 (Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej)
- Raport – stan mieszkalnictwa w Polsce (Ministerstwo Rozwoju)
- Mieszkalnictwo społeczne – raport o stanie polskich miast (Instytut Rozwoju Miast i Regionów)
- Stan zdrowia ludności Polski (Główny Urząd Statystyczny)
- Rozwój regionalny Polski – raport analityczny (Główny Urząd Statystyczny)
- Oceny zasobów pomocy społecznej dla Mazowsza (MCPS)
- Rejestry i wykazy Mazowieckiego Urzędu Wojewódzkiego w Warszawie
- Biuletyn Statystyczny Województwa Mazowieckiego
- Zasoby mieszkaniowe w województwie mazowieckim (Główny Urząd Statystyczny)
- inne

RAPORTY I STRATEGIE

- Strategia rozwoju usług społecznych. Polityka publiczna na lata 2021-2035. Projekt (Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej)
- Strategia Społeczna Mazowsza 2021 – 2030 (Mazowieckie Centrum Polityki Społecznej)
- Wojewódzkie programy wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej (Mazowieckie Centrum Polityki Społecznej)
- Wojewódzkie programy wyrównywania szans osób niepełnosprawnych i przeciwdziałania ich wykluczeniu społecznemu (Mazowieckie Centrum Polityki Społecznej)
- Plany rozwoju ekonomii społecznej na Mazowszu (Mazowieckie Centrum Polityki Społecznej)
- Wojewódzkie programy pomocy i oparcia społecznego dla osób z zaburzeniami psychicznymi (Mazowieckie Centrum Polityki Społecznej)

INNE ŹRÓDŁA

- Dudzińska A., Potrzeby i oczekiwania osób z różnymi niepełnosprawnościami dotyczące przyszłej sytuacji mieszkaniowej. Rekomendacje z badań, Łódź 2011
- Giezek M., Iwański R., Mieszkania chronione i wspomagane dla osób starszych w ujęciu społeczno – ekonomicznym, Handel wewnętrzy 2017, 4, 287-296
- Grewiński, M., Usługi społeczne we współczesnej polityce społecznej. Przegląd problemów i wizja przyszłości, Warszawa 2021

- Jurek, Ł. (2018). Opieka nad osobami niesamodzielnymi: model realizowany a model pożądaný. Polityka Społeczna, 2018
- Krzyszkowski J. i in., Utworzenie i funkcjonowanie modelowego przykładu mieszkania chronionego oraz lokalu aktywizującego, Warszawa 2017
- Kubicki, P., Polityka publiczna wobec osób z niepełnosprawnościami, Warszawa 2017
- Kucharska, B. (red.), Deinstytucjonalizacja i Rozwój Usług Społecznych na Mazowszu. Warszawa 2016
- Lepszy, K., Mieszkanie chronione jako forma pomocy osobom z niepełnosprawnością intelektualną – założenia, Jarosław 2013
- Marciniak-Madejska, N., Stenka, R., Weiner, K., Podręcznik dobrych praktyk w zakresie deinstytucjonalizacji. Rozwiązanie problemu bezdomności i wykluczenia mieszkaniowego w oparciu o usługi świadczone w lokalnej społeczności. Poznań 2016
- Mieszkania chronione dla osób opuszczających pieczę zastępczą w Małopolsce. Analiza dostępnej oferty oraz zapotrzebowania, Kraków 2015
- Nowak E., Budny J., Kowalski K., Mieszkanie dostępne dla osób z dysfunkcją ruchu, Warszawa 1997
- Ogólnoeuropejskie wytyczne dotyczące przejścia od opieki instytucjonalnej do opieki świadczonej na poziomie lokalnych społeczności. Europejska Grupa Ekspertów ds. Przejścia od Opieki Instytucjonalnej do Opieki świadczonej na poziomie Lokalnych Społeczności, Bruksela 2021
- Olszewski, M., Mieszkania wspomagane dla osób z niepełnosprawnością w procesie deinstytucjonalizacji. Roczniki Teologiczne, 2019
- Sprawozdanie dot. prognozy potrzeb w zakresie inwestowania w rozwój infrastruktury społecznej w ramach Funduszy Europejskich dla Mazowsza 2021-2027
- Standard usług mieszkalnictwa wspomagane dla osób z niepełnosprawnościami sprzężonymi opracowany w ramach projektu pn. „Sami-Dzielni! Nowe standardy mieszkalnictwa wspomagane dla osób z niepełnosprawnościami sprzężonymi”, Kraków 2018

